

WOKÓŁ REZERWATU SKAMIENIAŁE MIASTO

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY

REZERWAT SKAMIENIAŁE MIASTO
MUZEUM PRZYRODNICZE
IM. KRYSZYNY I WŁODZIMIERZA TOMKÓW
W CIĘŻKOWICACH

Skład, druk i opracowanie:
M-Studio Mirosław Dryła, Marcin Lisak
www.marketingstudio.pl

Mapa malowana:
Bożena Wojtanowska

Korekta merytoryczna:
Marek Zwolenik
Wojciech Sanek
Wiesław Ziomek

Kreowanie markowego produktu turystycznego na terenie
Pogorza Ciężkowickiego

Wokół Skamieniałego Miasta

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Małopolska

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany ze środków pochodzących z Europejskiego
Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach MRPO 2007 - 2013.
„Działanie 3.1 Rozwój infrastruktury turystycznej
Schemat C - Rozwój produktów i oferty turystycznej regionu.”

Spis treści

Szanowni Państwo!	5
Dojazd do Ciężkowic	7
Skamieniałe Miasto w Ciężkowicach	9
Dojście do Rezerwatu Skamieniałe Miasto	10
Pieszo	10
Samochodem	11
Rezerwat przyrody nieożywionej „Skamieniałe Miasto”	15
Historia Powstania Rezerwatu	15
Rezerwat którego nie było	15
Flora i fauna	18
Geneza skałek	26
Skamieniałe Miasto wg legendy	27
Zwiedzanie rezerwatu	30
Czarownica	32
Ratusz	33
Grunwald	34
Źródółko	36
Polana Harcerska	36
Warownie	37
Jaskinie	41
Grupa Borsuka	43
Piekiełko	43
Piramidy	46
Lisi wąwóz	49
Pustelnia	50
Bazta Paderewskiego	52
Cyganka	57
Grzybek	59
Skała z krzyżem	60
Wąwóz czarownic	62
Muzeum Przyrodnicze w Ciężkowicach	67
Dojazd do muzeum	68
Muzeum Przyrodnicze im. Krystyny i Włodzimierza Tomków w Ciężkowicach	68
Początki przyjaźni z przyrodą	70
Łowiectwo	71
Ochrona przyrody	73

Ornitologia, entomologia - publikacje	75
Historia kolekcji	76
Z historii muzeum „nie całkiem na serio”	79
Bogactwo zbiorów muzeum	82
Wystawy czasowe	82
Projekty	98
Sala ornitologiczna	105
Owady i interaktywna łąka	107
Sala multimedialna	110
Zajęcia edukacyjne	112
Oferta	113

Warto Zobaczyć..... 115

Warto zobaczyć	117
Dwór Ignacego Jana Paderewskiego w Kąsnej Dolnej	117
Ciężkowice	117
Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja w Ciężkowicach	118
Muzeum Etnograficzne „Grociarnia” w Jastrzębi	119
Park dworski w Bogoniowicach	119
Kościół p.w. św. Marii Magdaleny w Zborowicach	120
Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła w Jastrzębi	120
Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej w Bruśniku	121
Miejsca pamięci z okresu I i II wojny światowej	121
Lipa w Falkowej (pomnik przyrody)	122
Skąła „Wieprzek” w Siekierczynie (pomnik przyrody)	122
Skąła „Diable Boisko” w Pławnej (pomnik przyrody)	123
Kamieniołom w Ostruszy (pomnik przyrody)	123
Kapliczki wotywny	124
Wody mineralne	124
Ciężkowski Jarmark Artystów i Rękodzielników	125
Baza noclegowa	126
Ważne telefony	127
Gmina w internecie	128

Szanowni Państwo!

Istnieje wiele czynników, które czynią dane miejsce czy region wyjątkowym. Są to walory przyrodnicze, historia i ludzie, którzy ją tworzą, zabytki, atrakcje turystyczne oraz szereg innych atrybutów, których nie da się wyrazić słowami, a składają się na niepowtarzalny klimat miejscowości. Ciężkowice, Rezerwat „Skamieniałe Miasto”, Muzeum Przyrodnicze oraz pobliski region Pogórza jest tak ciekawym i bogatym kulturowo obszarem, że nie sposób którykolwiek z wyżej wymienionych czynników opisać w sposób wyczerpujący w opracowaniu, które ogranicza się formą do przewodnika turystycznego. Dlatego znajdziemy w tej publikacji różnorodność zagadnień, z których żadne w swoim opisie absolutnie nie wyczerpuje danego tematu.

Intencją niniejszego przewodnika jest dotarcie do jak największej liczby odbiorców-turystów oraz podkreślenie walorów, które składają się na szersze

i spójne meritum. W tym opracowaniu zrealizowanym w ramach projektu „Kreowanie markowego produktu turystycznego na terenie Pogórza - wokół Skamieniałego Miasta” skupimy się na dwóch znaczących atrakcjach: Rezerwacie Przyrody „Skamieniałe Miasto” oraz Muzeum Przyrodniczym im. Krystyny i Włodzimierza Tomków w Ciężkowicach.

Region Pogórza Ciężkowickiego obfituje w walory turystyczne. Wymagają one od odwiedzających minimalnego wysiłku w postaci wyobraźni i odrobiny wiedzy. Chcielibyśmy, aby przewodnik był istotnym narzędziem w podejmowaniu tego „wysiłku” i pozwolił czerpać przyjemność z odkrywania skarbów Pogórza. Przede wszystkim mamy nadzieję, że odwiedziny w Rezerwacie „Skamieniałe Miasto” i Muzeum Przyrodniczym nie będą jednorazowe, a Państwa tutaj powroty będą tak samo przyjemne i ciekawe.

Panorama spod Skały z Krzyżem

Mapa z lokalizacją Ciężkowic

Dojazd do Ciężkowic

GPS: N 49° 46' 35" E 20° 57' 49"

Ciężkowice leżą w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego, w połowie drogi między Tarnowem a Nowym Sączem. Nietrudno tutaj trafić zwłaszcza zmotoryzowanym podróżnikom. Turysta z północnej i środkowej Polski dotrze do Ciężkowic przez Tarnów drogą 977. Z Krakowa i zachodniej części Polski należy kierować się w Brzesku na Jurków drogą krajową nr 75 a następnie drogą nr 980 w kierunku Gromnika i Ciężkowic. Od wschodu zaś przez Biecz drogą nr 980 lub Gorlice drogą nr 977. Z południa dostaniemy się w interesujące nas okolice przez Nowy Sącz do Grybowa drogą krajową nr 28, a następnie należy odbić na drogę nr 981. Ta droga przywiedzie nas do Ciężkowic także z Krynicy.

Niezmotoryzowani turyści najłatwiej dostaną się do nas komunikacją PKP lub PKS. Kolejną dotrzemy do Ciężkowic z Tarnowa lub Nowego Sącza. Kolej biegnie przez teren gminy wzdłuż rzeki Białej, malowniczo wijąc się jej zakolami. Mamy do dyspozycji dwie stacje kolejowe w Pławnej oraz Bogoniowicach (Bogoniowice - Ciężkowice). Do Państwa należy wybór korzystniejszego wariantu podróży, polecamy jednak stację PKP w Bogoniowicach z uwagi na lepsze położenie względem Muzeum Przyrodniczego i Skamieniałego Miasta. Ze stacji w Bogoniowicach do Rezerwatu doprowadzi Państwa czarny szlak przez centrum miasta lub chodnik spacerowy wzdłuż drogi wojewódzkiej 977.

Stacja PKP

W przypadku wyboru komunikacji PKS z Krakowa dotrzemy tutaj bez większego problemu wybierając kierunek na Gorlice lub jadąc przez Tarnów. Z Tarnowa dojazd ułatwia komunikacja prywatna. Nieco gorzej wygląda sytuacja z dojazdem PKS od Nowego

Sącza. Połączeń jest znacznie mniej i należy raczej rozważyć tutaj dojazd koleją.

Wszelkie wątpliwości związane z dotarciem na pewno rozwiąże działająca w Ciężkowicach Informacja Turystyczna pod numerem tel. 14 6510032.

Kamień przy drodze dojazdowej do Ciężkowic od strony Tarnowa

**SKAMIENIAŁE MIASTO
W CIĘŻKOWICACH**

Dojście do Rezerwatu Skamieniałe Miasto

Ulica Stawiska w Ciężkowicach

Pieszo ...

- niebieskim szlakiem z Tarnowa przez Tuchów, Brzankę i Rzepiennik Biskupi

Wybierając ten wariant poznania rezerwatu „Skamieniałe Miasto”, rozpoczynamy trasę na ul. Stawiska w Ciężkowicach. Tu znajdziemy drogowskaz, który poprowadzi nas do Wąwozu Czarownic i Wodospadu Ciężkowickiego. U wejścia do obiektu na szlaku

mamy znak zapytania – jest to początek Wąwozu Czarownic i Wodospadu Ciężkowickiego. Po obejrzeniu wąwozu, zgodnie ze szlakiem, dochodzimy do Skałki z Krzyżem, by rozpocząć zwiedzanie rezerwatu. Wybierając ten wariant, należy oglądać skałki jakby za sobą, bo w większości, najokazalej prezentują się przy zwiedzaniu w kierunku od parkingu do Wodospadu.

Przy tej okazji warto oglądać wszystkie skały z różnych stron, gdyż obraz ich zmienia się diametralnie.

Samochodem ...

- czarnym szlakiem ze stacji PKP Bogoniowice – Ciężkowice przez Rynek w Ciężkowicach i ul. Tysiąclecia do Skałki z Krzyżem, a tutaj szlak ten łączy się ze szlakiem niebieskim.

- samochodem do Ciężkowic z kierunku Tarnowa – zatrzymujemy się niespełna 1 km za miasteczkiem na parkingu przy drodze Tarnów – Grybów.

Jest to wariant mało korzystny, ponieważ stajemy przed koniecznością dokonania wyboru, czy iść do Wąwozu Czarownic i wrócić do Skałki z Krzyżem, by rozpocząć zwiedzanie Skamieniałego Miasta, czy też od razu wybrać wariant zwiedzania bez Wąwozu Czarownic. Jeżeli znajdujemy się na trasie z Wodospadem, należy dojść do miejsca, gdzie czarny szlak skręca do lasu, następnie przejść dalej około 200 m drogą asfaltową, a dalej zgodnie z niebieskim szlakiem, skręcić w lewo. Po około 20 min dotrzemy do Wąwozu Czarownic i Wodospadu Ciężkowickiego. Po ich zwiedzeniu wracamy tą samą drogą wzdłuż szlaku niebieskiego i za szlakiem zwiedzamy rezerwat.

Przedstawione wyżej możliwości dotarcia do rezerwatu umożliwiają różne jego poznanie i zwiedzanie, co jednak nie zmienia faktu, że w każdym przypadku poznamy go tak samo.

Czas zwiedzania „Skamieniałego Miasta” w jedną stronę, zgodnie ze szlakiem, trwa około 90 min, zaś udając się do Wodospadu musimy poświęcić dodatkowe 30 min.

Przewodnik ten opisuje tę trasę zwiedzania „Skamieniałego Miasta”, która prezentuje się najokazalej.

3,5t

20

Nie dotyczy autobusów

Zagospodarowanie wejścia do rezerwatu

Skala Czarownica

REZERWAT PRZYRODY NIEOŻYWIONEJ „SKAMIENIAŁE MIASTO”

Rezerwat „Skamieniałe Miasto” położony jest ok. 700 m na południe od centrum Ciężkowic, na stokach wzniesienia „Skała” (367m n.p.m.). Stanowi jedną z największych atrakcji turystycznych całego regionu.

Znajdują się tu malownicze skałki – ostańce, zbudowane z gruboziarnistego piaskowca ciężkowickiego, które pod wpływem wietrzenia i erozji przybrały fantastyczne kształty.

Historia Powstania Rezerwatu

Aby dokładnie poznać historię powstania rezerwatu, należy odnieść się do artykułu dra Włodzimierza Tomka opublikowanego w TEMI 22 kwietnia 1990 r., w którym autor opisuje swoje starania o ocalenie rezerwatu „Skamieniałe Miasto”.

Rezerwat którego nie było

Dzięki podstępowi doktora Tomka chłopci nie rozłupali „Skamieniałego Miasta”

W związku z pojawiającymi się nieścisłościami dotyczącymi utworzenia rezerwatu „Skamieniałe Miasto” koło Ciężkowic, postanowiłem przypomnieć jego historię w porządku chronologicznym.

Rezerwat został zarejestrowany w 1931 r., na podstawie art. 1,2 i 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 o opiece nad zabytkami Dz. U. R. P. Nr 29. poz. 265. Urząd Wojewódzki w Krakowie uznał za zabytek grupę skał z piaskowca wznoszących się na trzynastu parcelach gruntowych o łącznej powierzchni

Archiwalne zdjęcie skały Ratusz

30,49 ha będących własnością Pawła i Katarzyny Żabów. Oprócz wymienienia numerów parceli, na których były skałki, orzeczenie to nie określało ściśle granic rezerwatu. Ten stan utrzymał się do 1939 r. Po wojnie właściciele parcel przystąpili do eksploatacji kamienia i pozyskiwania rosnących tam drzew. Będąc już wówczas mieszkańcem Ciężkowic zwracałem uwagę, że są to tereny objęte ochroną, ale gdy to nie pomogło powiadomiłem nadleśnicztwo Kołaczyce, pod które to podlegał wtedy rezerwat. Nadleśniczy inż. Niziołek podjął interwencję nawet karząc winnych. Po tym zajściu udała się do Warszawy delegacja z gminy Ciężkowice, z petycją o zniesienie rezerwatu. Do kogo się udali i jak to załatwili, jest i pozostanie tajemnicą, gdyż ludzie ci już nie żyją. Jednak trafili dobrze i załatwili. Według niepotwierdzonych informacji sprawa była załatwiona przez Komitet Centralny, który przychylając się do głosu ludu (wszak była to Polska Ludowa) zainterweniował bezpośrednio w Ministerstwie Leśnictwa. Tam urzędnik odpowiedzialny za referat rezerwatów jednym pociągnięciem pióra skreślił z listy rezerwat „Skamieniałe Miasto” jako „nie celowe i nie przedstawiający żadnej wartości przyrodniczej”. Biorąc pod uwagę, że były to czasy stalinowskie nie należy się dziwić, że tego typu interwencja była dla urzędnika ministerialnego więcej niż „święta”.

Postanowilem walczyć o uratowanie rezerwatu i udałem się do prof. Szafera. On żywo przejął się tą sprawą, wyrażając pogląd, iż zniszczenie tych skałek będzie dużą stratą dla polskiej przyrody i dał mi pismo upoważniające mnie do opieki nad rezerwatem, z prośbą do władz o udzielenie mi wszelkiej pomocy. Równocześnie zostałem mianowany delegatem Komitetu Ochrony Przyrody na powiat tarnowski i nowosądecki. Mając takie uprawnienia powołałem komisję w składzie: inż. Franciszek Jost (nadleśniczy w Gromniku), Józef Jasiński (leśniczy w Pławnej) i inż. Tadeusz Bukowski – (powiatowy inspektor leśnictwa), która zaleciła wstrzymanie eksploatacji kamienia i pozyskiwania drewna na parcelach wymienionych w roku 1931. O tym, że rezerwat prawnie nie istniał nie wiedział nikt, oprócz prof. Szafera, Konserwatora Woj. mgr inż. St. Smólskiego i mnie. Następnie spowodowałem zwołanie zebrania wszystkich właścicieli parcel, które wchodziły w uprzednio określoną granicę rezerwatu i po dwugodzinnych zmaganiach doszliśmy do porozumienia, na mocy którego udało się wywalczyć 15 ha z przeznaczeniem na częściowy rezerwat (uprzednio powierzchnia 30,49 ha). Zasadniczym argumentem był fakt, że teren nie będzie wywłaszczony, natomiast właściciele będą zwolnieni od podatku. Zobowiązałem się również do dokonania no-

wych pomiarów geodezyjnych, ściślego opisu granic i wprowadzenia ich do katastrów.

W zamian właściciele zobowiązali się do złożenia w Urzędzie Gminnym pisemnego oświadczenia o zgodzie na funkcjonowanie rezerwatu. W tym przedsięwzięciu pomogła mi ogromnie moja żona – Krystyna, która będąc inżynierem miała uprawnienia geodezyjne, więc mogliśmy to załatwić zupełnie bezinteresownie. Oprócz pomiarów geodezyjnych dokonaliśmy botanicznego opisu rezerwatu, oraz nadaliśmy nazwy charakterystycznym skałkom, zgodnie z miejscową legendą. Gdy już wszystko zostało wykonane i właściciele parcel złożyli stosowne oświadczenia w gminie powiadomiłem o tym fakcie zainteresowane osoby i zaprosiłem je na „otwarcie” rezerwatu, które odbyło się 11 października 1952 r. Stronę „oficjalną” reprezentowali: konserwator przyrody mgr Stanisław Smólski, przedstawiciel Zakładu Ochrony Przyrody PAN – mgr Stefan Gut i ja, jako opiekun rezerwatu. Przedstawicielstwo miejscowe reprezentował Konrad Rydlakowski – zastępca sołtysa gminy Ciężkowice, A. Hadas – członek komisji gospo-

darczej gminy Ciężkowice oraz Leon Rzońca – strażnik leśny. Po wizji lokalnej w terenie wszelkim formalnościom stało się zadość, a mapy sporządzone przez moją żonę podpisał jako przysięgły mierniczy mój ojciec, Władysław Tomek.

Tak powstał „Lokalny” Rezerwat, który w świetle prawa nadal nim nie był i w takim stanie rzeczy przetrwał do roku 1971. W tym to bowiem roku konserwator dr Jan Nowak doniósł mi pismem z dnia 20 kwietnia 1971 r. iż Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego doszło do przekonania, że należy przywrócić status rezerwatu przyrody „Skamieniałemu Miastu”. Po przekazaniu mu dostępnych materiałów dostałem od konserwatora dr Nowaka pismo z dnia 19 sierpnia 1974 r. w którym donosi: „Z prawdziwym zadowoleniem i satysfakcją zawiadamiam Pana o utworzeniu rezerwatu Skamieniałe Miasto zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 12 sierpnia 1974 r. (MP nr 28, poz. 172). Równocześnie Panu gratuluję albowiem w utworzeniu tego rezerwatu i ochronie jego terenu położył Pan wielkie zasługi”.

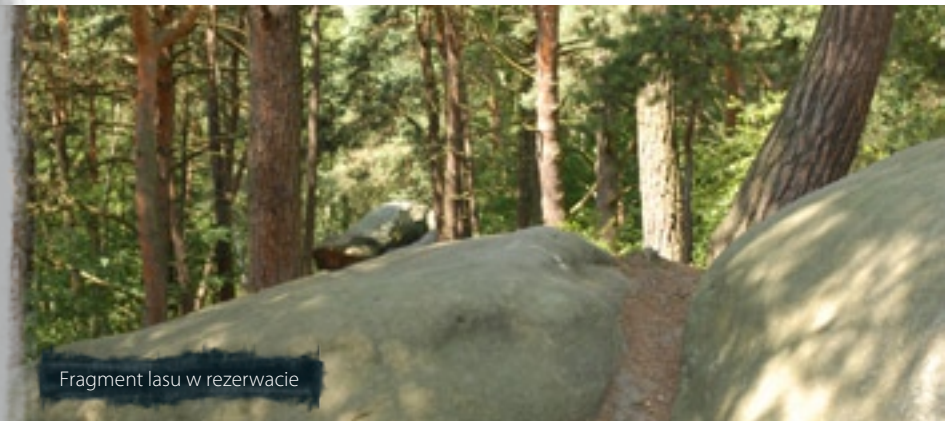
Artykuł ten pokazuje, jak niezwykle ważną była osoba dra Włodzimierza Tomka dla powstania rezerwatu w dzisiejszej formie. Jego nazwisko pojawi się jeszcze niejednokrotnie w dalszej części przewodnika.

FLORA I FAUNA

Rezerwat „Skamieniałe Miasto” obejmuje obszar około 15 ha leśnego wzgórza z gęstym zgrupowaniem skał zbudowanych z charakterystycznego piaskowca zwanego „ciężkowickim”. Uroczysko to, zwane „Przylaskiem”, tak jak inne sąsiadujące małe kompleksy leśne, również z urokliwymi pojedynczymi skałkami tego samego typu, porasta około stuletni las mieszany sosnowo-dębowy. W mniejszości występuje jodła, świerk, modrzew, lipa, jesion, jałowor, brzoza, dzika czeremcha, a w miej-

scach podmokłych olsza i wierzba iwa. Na obrzeżach można spotkać dziką jabłoń, czereśnię, trzeźnię i gruszę.

W szczelinach skalnych, w miejscach wilgotnych i zacienionych rosną mchy i porosty, a karłowate sosny zaciekle walczą z kamiennym podłożem, tworząc rozbudowany system korzeniowy. Podszyt tworzą: leszczyna, bez czarny, bez koralkowy, kruszyna, głóg, tarnina, nieliczny jałowiec, malina, jeżyna, a z roślin chronionych wawrzynek – wilcze tyko.

Fragment lasu w rezerwacie

Zawilec gajowy

Dno lasu porastają poziomki, licznie występująca tu borówka, czernica, paprocie. Wczesną wiosną, szczególnie w nadrzecznych wiklinach, rozkwitają wonne fiołki leśne, zawilce gajowe, miodunki ćme, pierwiosnki wyniosłe, cebulice dwulistne, tworząc kolorowe i pachnące kobierce. Na podmokłych łąkach pospolite są kaczeńce (knieć błotna).

Występują opracowania sprzed kilnastu lat wskazujące na występowanie w rezerwacie gatunków storczyków, w tym: podkolan biały, storczyk szero-

kolistny, storczyk plamisty i gnieźnik leśny. Obecnie trudno odnaleźć kwitnące osobniki tych rzadkich i chronionych roślin, a fakt ten wynika prawdopodobnie z postępującej sukcesji lasu na śródleśne łąki. Wciąż można za to odszukać stanowiska widłaka: goździstego, jałowcowatego, wrońca widlastego. Spotyka się tu paprocie: paprotkę zwyczajną, podrzenia żebrowca, porosty: mąklę tarniową i brodaczkę kępkową. Licznie rosną tu także bluszcz pospolity i kopytnik pospolity.

Knieć błotna

Paprotka zwyczajna

Do osobliwości zaliczyć należy występowanie tutaj takich porostów jak: kruszownica szorstka i wzorec geograficzny. Bardzo bogata jest również lista grzybów, mszaków i wątrobowców.

W wielu przewodnikach spotkać można informację o występowaniu na ternie rezerwatu kosodrzewiny. Informacja jest błędna, ponieważ gatunek ten nie występuje w rezerwacie, jednak żadne z szczegółowych opracowań nie

potwierdza tego faktu. Rosta tu natomiast sosna błotna *Pinus uliginosa*, najprawdopodobniej wprowadzona sztucznie. Istnienie tego relikтового stanowiska datuje się na lata dwudziestego wieku.

Fauna rezerwatu jest typowa dla siedlisk leśnych na obszarze Pogórza. Z ssaków występują tu najliczniej: sarny, zające, lisy.

Kruszownica szorstka

Dzięciołek - fot. Włodzimierz Stachoń

Puszczyk - fot. Włodzimierz Stachoń

Można też spotkać: dziki, borsuki, kuny, tumaki i kamionki, a nawet jelenie podczas ich wędrówek przed rykowskim. W ostatnich latach wzrosła liczebność wydry oraz, co jest rzadkością przyrodniczą, pojawiły się w rzece Białej bobry. Zakładają nory w brzegach i wałach przeciwpowodziowych zarówno rzeki Białej jak i jej dopływów. Na Pogórze Ciężkowickie zawiątał niespotykany tutaj do tej pory jenot. Nielicznie występuje: piżmak, łasica, gronostaj. Zarówno w lesie, jak i w przydomowych ogrodach można spotkać prowadzącego nocny tryb życia jeża.

Ciekawą reprezentację gatunków w rezerwacie posiada ptasia fauna. Opisywanych zostało 150 gatunków ptaków występujących w okolicy Ciężkowic. Jest kilka stanowisk bociana białego oraz jedno bociana czarnego. Liczne są różne gatunki ptaków śpiewających, sponiastych i sów oraz nietoperzy.

Nad wodą bytują kaczki krzyżówki, czernice, czaple siwe, a w ostatnich latach na rzece Biała zimują również nurzęsi i kormorany. W majowe wieczory z nadrzecznych wiklin słychać głośny trzel gwizdzącego tu słowika, który umiła o tej porze romantyczne spacerować. Z gatunków coraz rzadziej spotykanych są tu: kuropatwy, przepiórki, jarząbki, pluszcze i dudki. Zimą zlatują tu myszołowy włochate, jemiółuszki i gile.

W rzece Białej występują gatunki ryb charakterystyczne dla rzek górskich, a więc pstrągi oraz ryby nizinne: szczupaki, brzany, płocie, sporadycznie węgorze i miętusy.

Z gadów liczny jest zaskroniec, występuje też jaszczurka beznoga – padalec, jaszczurka zwinka oraz nielicznie salamandra płamista.

Salamandra - fot. Włodzimierz Stachor

Spotyka się też ropuchy, kumaki, traszki, żaby zielone i brunatne, a także maleńkie rzekotki drzewne.

Omawiając walory przyrodnicze rezerwatu „Skamieniałe Miasto”, należy także wspomnieć o ciekawostkach zoologiczno – entomologicznych, stosunkowo dobrze zbadanych i opisanych w latach powojennych przez dra Włodzimierza Tomka. Choć obserwacje te pochodzą sprzed przeszło 50 lat i większość występujących wtedy gatunków obserwujemy obecnie już tylko w Muzeum Przyrodniczym w Ciężkowicach, to i tak należy zwrócić uwagę na najciekawsze z nich, wymarłe lub wymierające na terenie Polski motyle: zmierzchnica trupia główka, zmrocznik oleandrowiec, pawica groszówka, niestrzęp głógowiec (w latach 50 groźny szkodnik drzew owocowych i parkowych), a także chrząszcze: majka lekarska (ówcześnie groźny szkodnik upraw leśnych), jelonek rogacz, kozioróg dębosz i „zwiastujący”, według wierzeń ludowych, rychłą śmierć – pokątnik złowieszczek.

Obecnie na omawianym terenie, w wyniku zmiany naturalnych biotopów, chemizacji rolnictwa oraz szeroko

postępującej antropogenizacji, brak już większości z wymienionych gatunków.

Występują tutaj również inne chronione i rzadkie gatunki owadów: paż królowej, rzadszy od poprzedniego witeź żeglarz; mieniaki: tęczowiec i strużnik oraz pożyteczne chrząszcze: biegacze i tęczniki, a także chronione i odgrywające duże znaczenie w zapylaniu roślin trzmiel.

Osobnym tematem są występujące w obrębie rezerwatu nietoperze. Na omawianym terenie żyje co najmniej jedenaście gatunków tych ssaków. Prowadzone ostatnio inwentaryzacje obejmowały przede wszystkim gatunki wnętrza lasu, mamy natomiast ograniczoną wiedzę co do tych, które żerują ponad pułapem drzewostanu. Wśród stwierdzonych gatunków na uwagę zasługuje dość licznie występujący tutaj nocek Bechsteina oraz sporadycznie odławiany podkowiec mały. Najlepszym czasem obserwacji nietoperzy w Skamieniałym Mieście jest okres jesienny, kiedy niektóre gatunki odbywają tak zwane rojenia w pobliżu wylotów jaskiń. Zjawisko to wiąże się z okresem godowym nietoperzy.

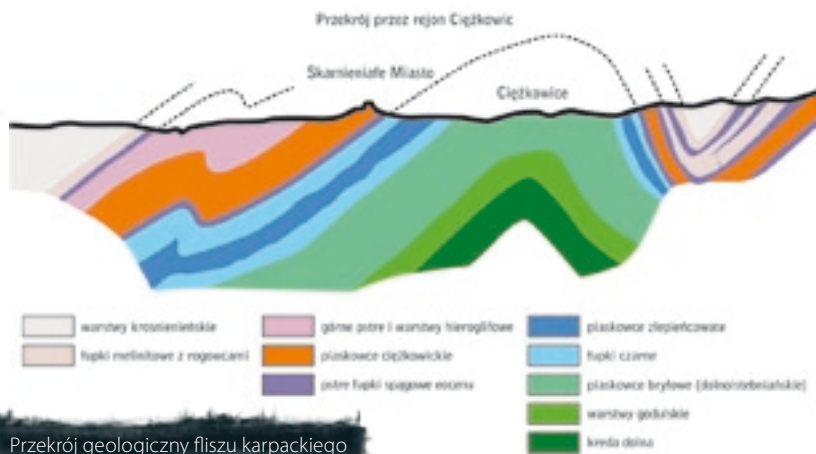

Zmierzchnica trupia główka

Podkowiec mały - fot. Włodzimierz Stachoń

Geneza skałek

Formy skałkowe w Karpatach spotyka się bardzo rzadko, tylko w obrębie niektórych kompleksów skalnych. Wytwory te, to głównie gruboławicowe, gruboziarniste piaskowce i zlepieńce, charakteryzujące się zmienną ilością i nierównomiernym rozmieszczeniem spoiwa. Występujące w „Skamieniałym Mieście” utwory należą do kompleksu piaskowców ciężkowickich. Osadziły się one pierwotnie jako luźny materiał w basenie morskim w okresie trzeciorzędu. Materiał ten z czasem przeobraził się w skałę zwięzłą. Podczas procesów geologicznych, w miejscach, w których ilość spoiwa była większa, utworzyły się formy o bardzo zwartej strukturze (dzisiejsze skałki), które tkwiły w obrębie słabo spojonych osadów. W ten sposób już podczas przeobrażenia osadu luźnego w zwięzły, na dnie basenu morskiego powstały naturalne strefy, z których w późniejszym okresie wymodelowane zostały formy skalne.

Następnie ruchy górotwórcze spowodowały wyniesienie oraz przemieszczenie w formie płaszczowiny i sfałdowanie fliszowych utworów skalnych. W warunkach lądu rozwinęły się procesy doprowadzające do wyeksponowania stosunkowo zwięzłych osadów, spośród osadów mniej zwięzłych i odpornych.

Ostateczne modelowanie skałek przypadło na okres polodowcowy i trwa do dziś. Głównymi czynnikami, które kształtowały i nadal kształtują ich powierzchnię są procesy wietrzenia mechanicznego i chemicznego.

Na trasie wędrówki przez rezerwat znajdują się najciekawsze i najatrakcyjniejsze formy skalne zbudowane z utworów fliszowych, reprezentowanych tu przez piaskowce i zlepieńce ciężkowickie. Na powierzchni skałek można obserwować zachodzące obecnie procesy wietrzenia, prowadzące do powolnego rozpadu skałek.

Skamieniałe Miasto wg legendy

O historii Skamieniałego Miasta na przestrzeni wieków stworzono wiele legend. Tajemnicze skałki o dziwacznych kształtach od zawsze rozbudzały wyobraźnię miejscowej ludności. Jedna

z nich mówi o wielkiej klątwie rzuconej na mieszkańców za rozwiązanie życia, inna o dzielnym rycerzu zwanym Cieszko, którego gród skamieniał, co było karą za złamanie zasady polskiej gościnności. Tak opisał to poeta pod koniec XIX w.

Ilustracja z komiksu o powstaniu Skamieniałego Miasta - rys. Paweł Piechnik

„Skały Ciężkowickie”

Ucichła wrzawa i prace ustały,
Na szczytach góry stanął zamek święty -
Wspaniałe kształty przegląda w szkłe
Białej,

A grzbiet ogromny dumnie w niebo jeży.
U stóp mu kręte wiją się ulice
I świątyń Pańskich połyskują szczyty,
Gród ten obronny zwie się Ciężkowice
A w zamku mieszka rycerz znakomity.
Z obcego kraju zawitał w te strony
I gród założył i zamek zbudował,
A chociaż mlekiem włos ma pabielony,
Młodzieńczą przecie czerstwość sił
zachował.

Od lat niedawnych dopiero tu gości,
Lecz musiał przybyć ze skarby wielkimi,
Bo w swą posiadłość garnie włość do
włości

I zawsze gotów więcej nabyć ziemi.
Chociaż majątek zgarnął okazały,
To przecież smutek sepi stare czoło,
Bo cudze mienie z tamtej strony Białej

Obszernych włości przerzyna mu kato.
Na próżno gońców wysyła na zwiady,
Za jaką cenę mógłby Kąsną zgodzić
Daremny zachód - bo w żadne układy
Rycerz z Rożnowa nie chce z nim
wchodzić.

Dlatego nieraz, gdy w dzień biały konno
Obcy nasz rycerz próg zamku przechodzi
I splata smutnie na piersiach ramiona
I wzrok posepny ku Kąsnej zawodzi.
Raz, gdy tak duma - coś zatętni z dala
I tuman kurzu od Kąsnej się toczy
A wśród kurzawy jeździec cały w stali
Pędzi na zamek, co rumak wyskoczy.
I na dziedziniec wpada bez tchu prawie
I skacze z konia i schyla przyłbice,
A rycerz widzi w pokornej postawie
Przed sobą wielkiej urady dziewicę.
„Dzięki Ci Władca Wszzechmogący
świata”

Wola dziewica głosem niewinności -
„Ześ mnie wybawił z rąk mojego kata”
„I skrył pod tarczę polskiej gościnności”.
„Z objęć rodziców, z cichego ustronia”

Rysunek z komiksu o powstaniu
Skamieniałego Miasta

Rysunek z komiksu o powstaniu
Skamieniałego Miasta

„Wyrwał mię rycerz z Rożnowa nik-
czemnie”
„A kiedy nie mógł wydrzeć kwiatu życia”
„Dreźczył okrutnie – by zgiąć upór we
mie”.
„Bóg się zlitował nad losem sieroty”
„I nie dozwolił upaść niewinności”
„Dziś już bezpieczną jestem od sromoty”
„Kiedym pod strażą polskiej gościnnos-
ści”.
Rycerz z stron obcych spojrział litościwie
I podniósł z ziemi klęczącą dziewicę
I ostrym kordem wstrząsnąwszy gniewli-
wie,
Jak do przysięgi wyciągnął prawicę.
Wiem coś zatętni i zabrząknie w dali
I tuman kurzu od Kąsny się toczy
A wśród kurzawy jeździec cały w stali
Pędzi na zamek, co rumak wyskoczy.
I na dziedziniec wpada bez tchu prawie
I skacze z konia i o kord uderza
A pan Ciężkowic w zuchwałej postawie
Widzi przed sobą z Rożnowa rycerza.
„Ha! – tutaj zbiegłaś? – tu twoje schro-
nienie?”
Zuchwały Rożen z wściekłością
zawała:
„Zwróć ją natychmiast, inaczej twe
ziemie”
„Ogniem i mieczem spustoszę dokoła!”
Na to sędziwy rycerz wstrząsnął się cały,

Jak lew zraniony, gdy wściekłość nim
miota,
Usta mu groźbą straszliwą zadrgały
I silną dlonią chęć zemsty szamota.
Co widząc Rożen inną broń obiera,
W miłą łagodność przystroja swe lice
I ślady gniewu uśmiechem zaciera
I przyjacielską podaje prawicę:
„Rycerzu! przebacź! Wielu słów tu
szkoda”.
„Puśćmy w niepamięć porywczosći winę”
„Uderz w dłoń moją, niechaj stanie
zgoda”
„Daje ci Kąsną w zamian za dziewczy-
nę!”
Tu obcy rycerz spojrział na dziewicę,
Lecz go jej prośba już ująć nie zdoła
Bo dłoń podniósłszy w podaną prawicę
Uderza silnie i „Zgoda” – zawała.
„Zgoda!” – gdy rycerz powtórzył
z Rożnowa
Dziewica z jękiem boleści skonała
I naraz cisza nastąpiła grobowa
I dwóch rycerzy skamieniały ciała.
Bóg skarał głośno prawo gościnnosći
Bo gdzie się wznosił zamek okazały
I gród stał – dzisiaj w olbrzymiej
wielkosći
W dziwiacznych kształtach sterczą nagie
skały.

(Feliks Piasecki 1861 r.)

Zwiedzanie rezerwatu

Wędrówkę po Skamieniałym Mieście rozpoczynamy od parkingu przy trasie wojewódzkiej 977 Tarnów-Krynica, Tarnów-Konieczna. Podczas zwiedzania rezerwatu należy poruszać się wyłącznie po wyznaczonym szlaku w kolorze niebieskim oraz przestrzegać regulaminu. Jego pełna treść dostępna jest przy wejściu do rezerwatu, zaś główne punkty są następujące:

„ ... - zakaz niszczenia skał, odfupowania jej fragmentów, rycia i malowania napisów, znaków oraz montowania urządzeń wspinaczkowych, tablic itp.;

- zakaz poruszania się poza wyznaczonym szlakiem zwiedzania;
- zakaz uprawiania jakiegokolwiek formy wspinaczki na ścianach skałek;
- zakaz wejścia na powierzchnie szczytowe skałek poza wytypowanymi jako punkty widokowe (Skała z Krzyżem). ...”

Wejście do rezerwatu

NA OBSZARZE REZERWATU PRZYRODY "SKAMIEŃIAŁE MIASTO" OBOWIĄZUJĄ NASTĘPUJĄCE ZAKAZY:

1. Budowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom rezerwatu przyrody.
2. Chylenia lub pobijania drzew wyjątkowych zaleszeń, chłostanie lub ściąganiu (wł. przłaz) strukturalnych i form wertykalnych zaleszeń, umyślnego przesłania zaleszeń korygowych, chłostanie jarów, strumienia, row, gniazd, topoliak i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc naziem.
3. Paleniska.
4. Porzucanie, wzniesienia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów.
5. Szykowania, wzniesienia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczenia i gwałtownego zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zaleszeń, fauny i składowisk przyrody.
6. Zmiany składowisk wodnych.
7. Porzucanie skał oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt oraz minerałów.
8. Wzniesienia głazy lub zmiany przezroczenia i szykowania gruzów.
9. Paleniska ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania drzew światła w otwartym płomieniu z wyjątkiem obiektów wyznaczonych przez Wojewodę Małopolskiego (Dolina Raryzany).
10. Stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i szkodliw.
11. Rucho pirożnego, noworowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem z wyjątkiem siodła i tras wyznaczonych przez Wojewodę Małopolskiego.
12. Wprowadzania psów.
13. Wginalniki oraz eksploatacji jaskół z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez Wojewodę Małopolskiego („kamień” w „Skafce z kopytem”).
14. Rucho pojazdów.
15. Umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków sztucznych z ochroną przyrody, adnotowaniem Rezerwatu, edukacją ekologiczną z wyjątkiem znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego.
16. Zakładanie ścież.
17. Wykonywania prac ziemnych trwale zmniejszających roślinę terenu.
18. Świekowania.
19. Prowadzenia badań naukowych bez zgody Wojewody Małopolskiego.
20. Wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska.
21. Wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych.
22. Organizacji imprez rekreacyjno – sportowych bez zgody Wojewody Małopolskiego.

Wzrost 8 000,00 zł, 1 sztuka z dnia 18 kwietnia 2014 roku w wykonaniu przetargu

Tablica z regulaminem

Kładka

CZAROWNICA

Z parkingu kierujemy się w kierunku południowo - wschodnim na kładkę edukacyjną przewieszoną nad drogą, a następnie chodnikiem wzdłuż drogi wojewódzkiej, by spotkać na trasie wycieczki, po prawej stronie, jedną z najbardziej charakterystycznych skał – „Czarownicę”.

Dołeczki na nosie Czarownicy

Legenda głosi, że skała ta, to dawne więzienie, w którym zamykano największych przestępców skazanych przez sąd wójtowski. Inna mówi, że jest to kobieta, którą Pan Bóg zamienił w skałę, ponieważ zlorzeczyła księdzu jadącemu z Komunią Świętą do chorego.

Budowa skały.

Skała ta wyróżnia się charakterystycznym kształtem, który w górnej części przypomina profil czarownicy z wyraźnie zaznaczającym się haczykowatym nosem, krótką brodą i oczodołami. Jest to szczególnie dobrze widoczne od strony drogi. Skałka ma kształt baszty, której najwyższe, 13-metrowe, pionowe ściany skalne opadają ku rzece Biała. W górnej części skałki występuje szereg pęknięć, z których największa szczelina posiada szerokość 0,5 m i rozciąga się na długości 8 m. W szczelinę wrosły korzenie drzew.

Według przekazu ustnego jednego z mieszkańców Ciężkowic, dwa wgłębienia u nasady nosa to pozostałości po pociskach z karabinów żołnierskich armii w styczniu 1945 r. którzy zamierzali odstrzelić nos od skały.

Skała Czarownica w nocy

RATUSZ

Wracając na parking, z którego rozpoczęliśmy zwiedzanie, po lewej stronie widzimy skałę „Ratusz”.

Legenda głosi, że ta piękna i dumna skała była siedzibą Magistratu. Niegdyś obradowali w niej miejscy rajcy. Jednak zamiast troszczyć się o los grodu i jego mieszkańców, woleli huczne swawole. Kwitło pijaństwo i rozwiążność. Za takie niegodne postępowanie spotkała ich straszna kara: wino w ich kielichach zamieniło się w piasek, a Ratusz skamieniał, pochłaniając rajców. Uwięzieni w skałę rajcy do dzisiaj cierpią straszne pragnienie. Ponoć czar rzucony na miasto pryśnie, gdy przepływająca w pobliżu Biała wyleje tak bardzo, że wody zaleją skalną szczelinę na jej szczycie, a woda wypełni kielichy uwięzionych.

Rysunek z komiksu

Ratusz od strony Czarownicy

Schodząc do podnóża skały „Ratusz”, obserwujemy erozję rzeczną w postaci podcięci.

Budowa skałki.

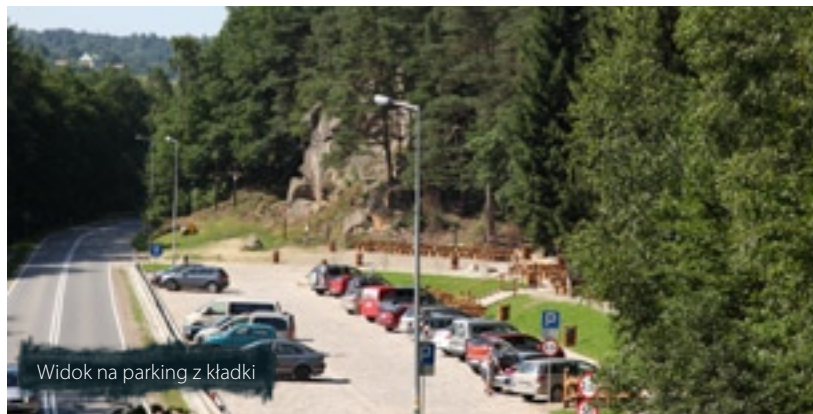
Ratusz jest jedną z największych skałek w rezerwacie. Ma ona kształt ambony ograniczonej pięcioma pionowymi ścianami, z których najwyższa, południowo – zachodnia, osiąga wysokość 12 m. Szczyt skałki porośnięty jest dębami oraz krzewami, a tuż nad jej krawędziami rosną sosny. Ze szczytu rozpościera się malowniczy widok na dolinę Białej i pagórkowatą okolicę.

Przy skałce tej należy zwrócić uwagę na bardzo rzadki gatunek porostu występujący na jej ścianach – kruszownicę szorstką.

GRUNWALD

Przy wyjeździe z parkingu widzimy skałę „Grunwald”, która kiedyś zwana była „Piekłem”. Obecna nazwa została nadana w 1910 r. dla uczczenia pięćsetnej rocznicy bitwy pod Grunwaldem. Z wydarzeniami obchodów rocznicowych sprzed 100 lat wiąże się także powstanie Strażackiej Orkiestry Dętej im. Jana Muchy. Tablicę pamiątkową, która została tam wówczas wykuta, ufundował I. J. Paderewski. Renowacja tablicy została wykonana w 2010 r. w 600 - lecie bitwy pod Grunwaldem

W 1410 r. sześciu mieszczan z Ciężkowic brało udział w bitwie pod Grunwaldem. Walczyli w chorągwi

Widok na parking z kładki

Tablica na Grunwaldzie

Lustro tektoniczne

czterdziestej szóstej herbu „Gryf”. Dowodził nią rycerz Zygmunt z Bobowej – podsadek krakowski.

Z pierwszą nazwą skały „Grunwald” związana jest następująca legenda.

W skale „Piekło” raz w roku otwiera się szczelina, przez którą widać ogromne skarby. Kiedy ktoś przejdzie jej próg i wejdzie do wnętrza groty, ta zamyka się na wieki, a piekło pochłania ofiarę własnej chciwości. Według legendy, żaden ze śmiazków nie wrócił, a było ich ponoć wielu.

Budowa skałki.

Skałka ma kształt baszty wydłużonej z kierunku północno – zachodniego na południowo – wschodni. Jest ona największą formą skalną w rezerwacie. Jej maksymalna wysokość sięga w południowo- zachodniej części 17 m. Ściany ograniczające skałkę to w więk-

szości pionowe płaszczyzny ciosowe, mniej więcej prostopadłe do siebie.

Na ścianach Grunwaldu w południowo – wschodniej części skałki występuje płaszczyzna lustra tektonicznego o powierzchni 30 m², pokryta szeregiem rys zakończonych zadziarami, powstała w wyniku przesuwania się warstw podczas ich fałdowania.

Podobnie jak na Ratuszu, również na Grunwaldzie występuje wymieniony wcześniej rzadki porost - kruszownica szorstka, natomiast szczyt skałki porośnięty jest okazałymi sosnami.

U podnóża skały znajduje się Jaskinia w Grunwaldzkiej Skale utworzona w przestrzeni pomiędzy litą skałą tworzącą jej strop a szeregiem bloków skalnych, które odpadły od skały. Łączna długość korytarzy jaskini wynosi 17 m, natomiast ich wysokość waha się od 1,5 do 4,3 m.

Gunwald nocą

ŹRÓDEŁKO

Wracając ponownie na parking, kierujemy się do ozdobnej bramy symbolizującej wejście do dawnego grodu. Po jego prawej stronie znajduje się źródło, historycznie zwane, „Dobra Woda”.

Legenda mówi, że dobroczynne właściwości zawartych w niej składników leczą chore oczy.

Źródło - zdjęcie archiwalne

POLANA HARCERSKA

Podążając zgodnie z niebieskim szlakiem PTTK, wchodzimy na Polanę Harcerską.

Jest to jedyne miejsce w rezerwacie, gdzie, zachowując szczególną ostrożność, można rozpalić ognisko. Kiedyś w tym miejscu właśnie rozbijano namioty i biwakowano.

Polana Harcerska - zdjęcie archiwalne

Polana Harcerska po realizacji projektu w 2011r.

Źródleńko po realizacji projektu w 2011r.

WAROWNIE

Nad Polaną Harcerską widzimy dwie piękne skały - Warownie. Są one pozostałością po kamieniołomie, który istniał w tym rejonie do czasów I wojny światowej. Skały te są jedynym wytworem ludzkich rąk w rezerwacie. Z kamieniołomu tego wywożono tłuczeń skalny na budowaną w tamtym okresie w naszym regionie linię kolejową. Kamień był także wykorzystywany przez miejscową ludność w budownictwie. Według legendy, skały te to pozost

stałości po warownych wieżach grodu Cieszki. Były miejscem, z którego warownicy obserwowali z wysokości teren i zawczasu ostrzegali przed zbliżającym się niebezpieczeństwem.

Budowa skał.

Warownie znajdują się w odległości kilkunastu metrów od siebie w otoczeniu licznych grzęd, progów i bloków skalnych. Wyznaczają one najprawdopodobniej centrum dawnej eksploatacji piaskowca. Warownie mają kształt baszt - dolna o maksymalnej wysokości 10 m, a górna 14 m. Skałki są

Rysunek Warowni z komiksu

Warownia Górna

Kamieniołomy Ciężkowickie - pocztówka ze zbiorów Bogdana Wróbla

zbudowane z grubych ławic piaskowca dochodzących do 1,3 m grubości. Ich ściany zostały silnie wymodelowane procesami wietrzenia w zależności od odporności na destrukcję poszczególnych warstw.

Niezwykłą ciekawostką możemy zaobserwować na wschodniej ścianie Warowni górnej. Na wysokości około 1 metra znajdują się historyczne podpisy wraz z datami. Najstarsze z nich mają już ponad 150 lat.

Przypuszczalnie są to nazwiska pracujących tutaj kamieniarzy, świadczy o tym chociażby styl liternictwa, który sugeruje autorów obytych ze sztuką kamieniarstwa. Także miejsce umieszczenia napisów po wschodniej stronie (mało narażonej na erozję) oraz w warstwie wyjątkowo twardego piaskowca sugeruje, że miejsce zostało wybrane przez ludzi obeznanych z materią kamienia.

Historyczne napisy

JASKINIE

Nad Warownią Górną, za pasem zakrzewień, można zaobserwować ścianę skalną ciągnącą się kilkadziesiąt

metrów o położeniu południkowym. To miejsce szczególnie upodobały sobie nietoperze oraz wiele gatunków motyli i pająków. W ścianie skalnej znajduje się wiele niewielkich jaskiń szczelino-

Jaskinia Skamieniała

wych o głębokości do kilku metrów. Stanowią one doskonałą kryjówkę zarówno dla owadów, jak i niewielkich ssaków, jakimi są nietoperze.

Idąc dalej, warto zatrzymać się i chwilę odpocząć na zwieńczeniu schodków skarpowych, gdzie wyrasta przed nami grupa okazałych skałek. Po prawej stronie Orzeł, natomiast po lewej - Pieczarki.

Schody, w tle Orzeł i Pieczarki

Wietrzenie arkadowe - skała Piękielko

GRUPA BORSUKA

Idąc dalej w górę wchodzimy w największe zgrupowanie skał w rezerwacie - to Grupa Borsuka. Można tutaj wyróżnić kilka większych skałek, które odznaczają się malowniczymi kształtami dzięki temu, że powierzchnie ich są silnie wymodelowane.

Na niektórych skałkach w Grupie Borsuka można obserwować piękne formy wietrzenia skał - są to struktury arkadowe i struktury komórkowe.

Wśród struktur arkadowych występują arkady o wysokości nawet do 0,5 m, w obrębie których mieszczą się mniejsze.

PIEKIEŁKO

Idziemy w kierunku wzniesienia. Przed nami, po lewej stronie - Piekiełko. Skała ta, jak zresztą większość w tej okolicy, jest koloru brązowego. Skały zawdzięczają tak fantazyjny kolor pokładom utlenionego żelaza, które znajduje się w ich strukturze. Legenda mówi, że piekielne kolory to naloty z oparów siarki, która wydobywa się z szczelin skalnych.

Na prawo od Piekietka widzimy skałę Grzyb z dużym kapeluszem, który znajduje się nisko przy ziemi.

A po lewej stronie - Głowa Psa.

Idąc dalej zbliżamy się do Borsuka.

Przekazywana legenda odnosząca się do tej skały powiada, że w okolicy żył znany ze skąpstwa rycerz. Na wojennych wyprawach zdobył olbrzymi majątek. Aby dobrze zabezpieczyć swoje skarby, schował je w borsuczej norze. Mimo tak sprytniej kryjówki wciąż obawiał się o swoje dobra i dlatego postanowił strzec ich osobiście. Nieustannie

Fortepian

Piekiełko

Skala Borsuk

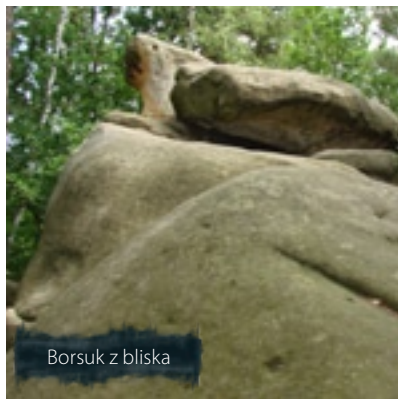

Głowa Psa

pilnował kryjówki, a kiedy skończyła mu się żywność, umarł z głodu i został zamieniony w skałę przypominającą kształtem borsuka.

Borsuk stanowi platformę skalną, ograniczoną progami i rozczłonkowaną poszerzonymi szczelinami, tworzącymi w szczytowej części korytarz skalny. Skała rozpada się na poszczególne bloki wzdłuż sieci prostopadłych do siebie spękań. Przyczyną poszerzania się szczelin mogą być ruchy masowe, w wyniku których poszczególne części skałki ulegają powolnemu obsuwaniu po zboczu. Wschodnia, najwyższa część skałki, ma kształt głowy borsuka zbudowanej z dwóch płyt piaskowca.

Borsuk z bliska

PIRAMIDY

Wychodzimy z lasu za szlakiem, po drodze mijamy małe formy skalne niczym baranki pasące się w zagajniku. Po prawej stronie, w dolince, znajdują się Skałki Lisiego Wąwozu. Nazwa wywodzi się od występujących tu licznie lisich jam i wygrzewających się często w słońcu lisów.

Po prawej stronie z daleka przykuwają naszą uwagę Piramidy.

Skały te kiedyś stanowiły spójną całość ze ścianą skalną znajdującą się za nimi. Procesy erozji doprowadziły do oberwania się tych dużych głazów, które opadły na dno wąwozu i pozostają tutaj do dziś.

Piramidy są to dwa olbrzymie bloki skalne, zaryte w podłoże, o kształtach piramidalnych, zbudowane z piaskowców różnoziarnistych. Wysokości bloków wynoszą 5,4 m, a objętość około 80 m³ jednego i 60m³ drugiego.

Archiwalne zdjęcie Piramidy

Piramidy

Aligator przed 1935r.
archiwalne zdjęcie

Lisi Wąwóz

LISI WĄWÓZ

Na wschód od Piramid leży jeszcze około 20 mniejszych bloków skalnych i duża forma graniasta z rozszerzoną szczeliną, odgraniczająca zwarty blok od gruzowiska mniejszych. Na skałce tej rośnie kolejna roślina chroniona - paprotka zwyczajna.

Za Piramidami znajduje się ambona skalna, na której szczycie rośnie sosna z dziwacznym, potężnym, płożącym się korzeniem, który nazwany został Aligatorem.

Aby ją zobaczyć, trzeba zboczyć ze szlaku kilkanaście metrów w prawo po stromym zboczu lub wejść tam łagodnym wejściem od drogi gruntowej.

Aligator

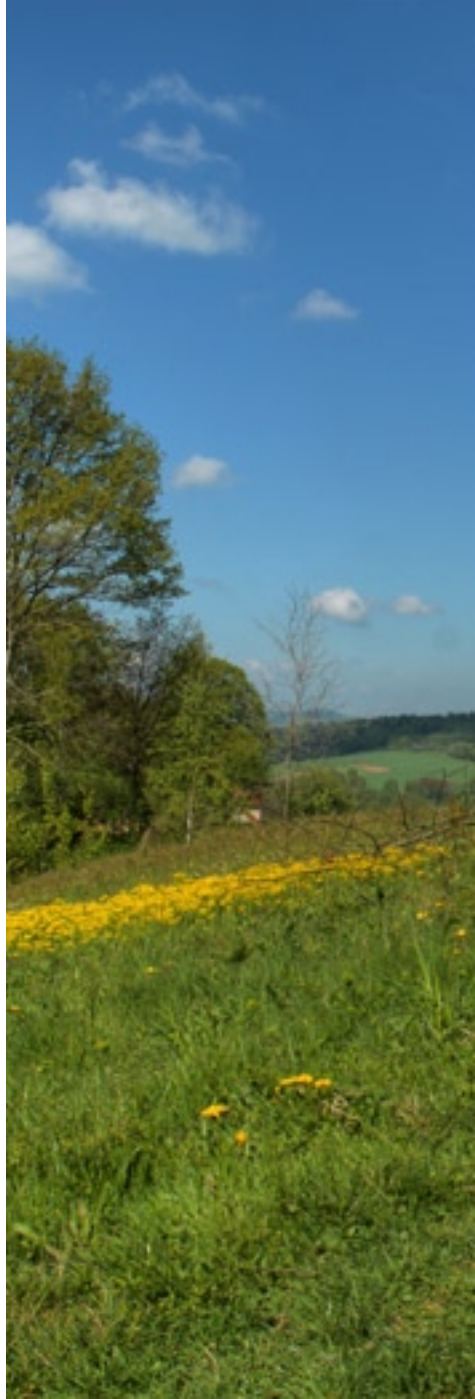
PUSTELNIA

Dalej, na prawo od szlaku, w zagajniku, znajduje się samotna Pustelnia. Legenda wspomina o pustelniku, który na obrzeżach grodu Cieszki wiódł spokojny i bardzo bogobojny żywot. Kiedy gród skamieniał, on jako najuczciwszy z mieszkańców ocalał i opowiedział światu o haniebnym występku w grodzie Cieszki.

Pustelnia ma kształt baszty o wymiarach do 7 m wysokości, 12 m długości podstawy i 5 m szerokości. Skałka zbudowana jest z piaskowca średnioziarnistego i od wschodu łączy się z grzędą skalną.

Pustelnia

Wiata

BASZTA PADEREWSKIEGO

Kiedy polna droga dochodzi do asfaltowej, szlak skręca w prawo do lasu, w którym napotykamy Basztę Paderewskiego”.

Nazwana tak z okazji wmurowania tu 3 listopada 1985 r. tablicy pamiątkowej w 125 rocznicę urodzin kompozytora. W czasach, kiedy Ignacy

Tablica pamiątkowa

Jan Paderewski posiadał swój majątek w Kaśnej, spod baszty, w kierunku zachodnim, rozciągał się wspaniały widok na jego dobra. Dzisiaj widok ten zasłonił las, ale przy odrobinie wyobraźni...

U podstawy Baszty, od strony południowo – wschodniej, rozciąga się zrosnięta z nią płyta skalna. Baszta posiada ściany dochodzące do 10 m wysokości.

Na przełomie wieków skały w Skamieniałym Mieście nie były porośnięte lasem. Podróżni po pięknych skałach orientowali się, że zbliżają się do Ciężkowic. Tak też odebrał to wielki Ignacy Jan Paderewski, mąż stanu i gorący patriota. Zachwycał się tymi majestatycznymi i dziwacznie uformowanymi przez erozję i wietrzenie ostańcami skalnymi leżącymi na zboczu doliny dochodzącej do jego posiadłości.

Dwór w Kaśnej

Paderewski pragnął zakupić ten teren o powierzchni 80 ha zwany Przylaskiem i połączyć go duktem spacerowym poprzez most z parkiem przy dworze w Kaśnej. Nosił się także z zamiarem budowania pod skałami pensjonatów dla letników. Na przeszkodzie w realizacji tego zamierzenia stanął sam magistrat w Ciężkowicach, który nie wyraził zgody nawet na wydzierżawienie tego obszaru, uzasadniając swoją decyzję potrzebą utrzymania na tym terenie gminnego pastwiska dla bydła i owiec, a także troską o moralność tutejszej ludności, narażonej na zgorzenie widokiem rozneglizowanych „gulonów”.

Ignacy Jan Paderewski był właścicielem dóbr w miejscowości Kaśna Dolna w latach 1897 – 1903. Pozostały po nim dworek jest obecnie domem pracy twórczej oraz miejscem spotkań i występów światowej sławy muzyków.

Fortepian Paderewskiego

Baszta Paderewskiego

Сыганка

CYGANKA

Kilkadziesiąt metrów dalej za Basztą znajduje się druga, mniejsza skałka mająca kształt baszty, zwana Cyganką.

Nazwę swoją zawdzięcza mało określonym kształtom, które, w zależności od punktu patrzenia, przypominają coraz to inne formy. Takie oszu-

kiwanie obserwatora przyczyniło się do nadania skale nazwy Cyganka.

Zbudowana jest z trzech ławic, które można dobrze obserwować od strony północnej. W dolnej części do około 1,5 m odstawiają się piaskowce różnoziarniste, na ogół zlepieńcowate, które ku górze przechodzą stopniowo w średnioziarniste.

Grzybek

GRZYBEK

Około 100 metrów dalej, na południowy – wschód od Cyganki, znajduje się kolejna skałka zwana Grzybkiem. Swój kształt Grzybek zawdzięcza intensywnym procesom wietrzenia, które następują szybciej w dolnych warstwach

skały. Górne pokłady, bardziej odporne na wietrzenie, kruszą się wolniej, co nadało skałe kształt grzyba.

Skałka ta podzielona jest pionową szczeliną na dwie części: północną – niższą i południową – wyższą, która zarysem swoim jednym przypomina grzyba, innym maczugę.

Wietrzenie komórkowe

SKAŁA Z KRZYŻEM

Wreszcie szlak prowadzi do ostatniej dużej formy skalnej położonej na północnym stoku kulminacyjnego wzniesienia wzgórza Skała, czyli do tzw. Skałki z Krzyżem.

Skała ta jest bardzo charakterystyczna, ponieważ posiada komin, którym można dotrzeć na jej szczyt, na którym utwierdzony jest krzyż.

Według legendy, Skałka z Krzyżem to dawny kościół, skamieniały z winy proboszcza, który grając w kości z diabłem, zastawił go w grze, a przegrywając tę partię został wraz z kościołem zamieniony w kamień.

Inne podanie ludowe mówi, że na skale lubił siadywać czart, który zrzucił w dół pijanych podróżnych. Jego niegodziwe praktyki skończyły się wraz

z postawieniem krzyża na szczycie skałki.

Skałka z Krzyżem ma kształt baszty, której ściany sięgają 9 m wysokości.

Na szczyt skałki można się dostać pionową szczeliną, która w dwóch miejscach rozszerza się w kuliste jamy o średnicy 0,8 m i 1,5 m. Należy jednak robić to bardzo ostrożnie, tak, aby się nie zaklinować. Kilka lat temu jedna z turystek spędziła w szczelinie całą noc, zanim ją stamtąd wydobyto. Ze szczytu, na którym postawiony jest krzyż, obserwować można panoramę okolicy.

Należy podkreślić, że Skałka z Krzyżem to jedyna skałka w rezerwacie, na którą można wchodzić nie łamiąc zakazów zawartych w regulaminie.

Panorama ze skałki

Skalka z Krzyżem

Prowadzi do niej czarny szlak turystyczny ze stacji Bogoniowice – Ciężkowice, przez Rynek, ul. Tysiąclecia, a tutaj łączy się ze szlakiem niebieskim. Zwiedzanie rezerwatu można, jak wcześniej wspomniano, rozpocząć od tego właśnie miejsca i iść w stronę przeciwną do opisanego, mijając kolejno: Grzybka, Cygankę, Basztę Paderewskiego, Pustelnię, Piramidy w Lisim Wąwozie, Baranki, grupę Borsuka, Warownie, Grunwald, Ratusz i Czarownicę.

W rejonie „Skałki z Krzyżem” istniał kamieniołom, którego eksploatacja rozpoczęła się po I wojnie światowej i była prowadzona do 1926 roku. Dopiero w tymże roku po interwencji prof. Władysława Szafera zaniechano dalszej eksploatacji i ocaliło to skałkę przed rozebraniem. W zaroślach od strony południowej można zauważyć jeszcze pozostałości wyrobiska.

Skałka z Krzyżem jest ostatnią ze skał w rezerwacie od strony wschodniej. W jej pobliżu, idąc w kierunku południowym, napotkamy pośród drzew kamienne stacje drogi krzyżowej.

WĄWÓZ CZAROWNIC

Szlak niebieski biegnie dalej, by zaprowadzić nas do Wąwozu Czarownic z Wodospadem Ciężkowickim. Ludzie powiadają, że w nim czarownice ze swoimi diabelskimi kamratami odbywają swój sabat i stąd miejsce zyskało nazwę Wąwóz Czarownic.

Powiadano też, że w owych jarach, wąwozach, w gmatwaninie skał były siedziby zbójców, którzy napadali na wozy kupieckie, a z łupami przepadali w owych matecznikach, gdzie ludzie okoliczni bali się chodzić.

Wodospad Ciężkowicki położony jest w górnej części jednego z dopływów Ostruszanki. Jest to skalisty wąwóz o długości około 40 m i szerokości dochodzącej do 4 m, ograniczony ścianami skalnymi kilkunastometrowej wysokości. Dno doliny jest nierówne i ukształtowane w kilka progów oraz pochytych płyt. Mniej więcej w połowie długości wąwozu następuje jego rozwidlenie. Główna, zachodnia dolina kończy się pionową ścianą o wysokości około 14,5 m, po której spływa woda ze

Ozdobna brama

źródła potoku znajdującego się ponad nią. Woda spływając, spada na dno wąwozu z wysokości około 10 m.

Wąwóz powstał najprawdopodobniej w strefie spękań tektonicznych, które w znacznym stopniu ufatwały pogłębianie się dna doliny. Skała w partiach przypowierzchniowych jest bardzo wilgotna, krucha i łatwo rozsypuje się na piasek.

Ściany wąwozu w wielu miejscach porośnięte są różnymi gatunkami mchów i wątrobowców. Tworzą się liczne nawisy, a pod nimi blokowiska oderwanych fragmentów. Wyraźnie widać, że niektóre bloki skalne odpadły stosunkowo niedawno. Świadczy to o ciągłym działaniu procesów erozji i wietrzenia.

Na uwagę zasługują tu również zwisające ze stromych ścian wąwozu drzewa, przytrzymujące się korzeniami, które powrastały w szczeliny skalne.

Do wąwozu nie dochodzą promienie słoneczne, co wytwarza specyficzny mikroklimat. Pionowo opadające ściany z licznymi spękaniami, szczelinami oraz półkami skalnymi i występami porośnięte są roślinnością, wśród któ-

Wejście do wąwozu

Porosty

rej jest wiele gatunków rzadkich oraz chronionych prawem.

Jar rozdziela się na dwie części: lewa część biegnie bardzo stromo w górę - to tzw. Wąwóz Śmierci; druga część lekkim łukiem skręca w prawo i kończy się kilkumetrową kaskadą wodną. Legenda głosi, że wody tego strumyka to łzy dziewczyny wydanej zdradziecko przez właściciela grodu, który łamiąc prawo gościnności, oddał ją w zamian za wieś Kaźna.

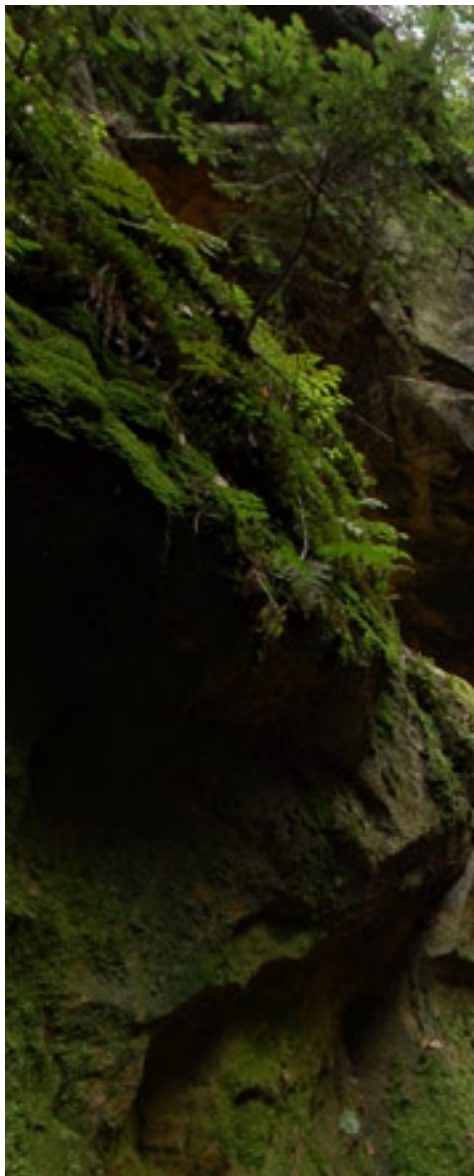
Jar Wodospad uznany został za pomnik przyrody przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej dnia 1 lipca 1968 roku.

W zimie Wodospad tworzy fantazyjne lodowe kształty, jednak wówczas Wąwóz jest trudno dostępny.

W Wąwozie Czarownic kończy się spacer po Rezerwacie Przyrody „Skamieniałe Miasto”.

Stąd możemy udać się w drogę powrotną w kierunku Skały z Krzyżem i dalej do Rynku lub powrócić na parking przy wejściu do rezerwatu. Idąc dalej wąwozem szlak niebieski doprowadzi nas do drogi na Stawiskach w Ciężkowicach, a stąd już tylko 700 m do Rynku.

W ramach realizacji projektu: Kreowanie markowego produktu turystycznego na terenie Pogórza Ciężkowickiego „Wokół Skamieniałego Miasta” wykonano zagospodarowanie wejścia do rezerwatu wraz z infrastrukturą turystyczną. Odnowiono szlak turystyczny prowadzący przez rezerwat oraz przeprowadzono działania promocyjne dotyczące rezerwatu i muzeum. Prace współfinansowano ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach MRPO 2007 - 2013 „Działanie 3.1 Rozwój infrastruktury turystycznej Schemat C - Rozwój produktów i oferty turystycznej regionu.”

Wodospad

Wodospad zimą

MUZEUM
PRZYRODNICZE
W CIĘŻKOWICACH

Dojazd do Muzeum

GPS: N 49° 47' 25" E 20° 58' 22"

Od strony Tarnowa, jadąc drogą wojewódzką nr 977, (Tarnów-Konieczna, Tarnów-Krynica) za mostem na rzece Biała należy skręcić w lewo.

Około 50 metrów od skrzyżowania przy ul. 3 Maja 4 znajduje się budynek muzeum.

Muzeum Przyrodnicze im. Krystyny i Włodzimierza Tomków w Ciężkowicach

Muzeum Przyrodnicze

Krystyna Tomek
(1917– 1994+)

Włodzimierz Tomek
(1912– 1995+)

Początki przyjaźni z przyrodą

Zainteresowanie Włodzimierza Tomka przyrodą ujawniło się już w dzieciństwie. Jako pięciolatek miał przygarnąć i opiekować się młodą kawką. Zarówno ojciec, jak i obaj dziadkowie byli myśliwymi, od których czerpał wiedzę, szczególnie na wspólnych polowaniach.

Na polowaniu z dziadkiem

Przy dworze w Lipniczce k. Bobowej

Studia na Wydziale Leśnym Politechniki Lwowskiej Tomek rozpoczął jeszcze przed 1939 r. Ze względu na II wojnę światową sfinalizował je w 1947 roku, na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Krótko zajmował się pracą naukową; najpierw w Instytucie Badawczym Leśnictwa w Krakowie (w 1946 roku), później na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Jagiellońskiego (1.X.1946-31.VIII 1947). Objął wówczas posadę starszego asystenta w katedrze Entomologii.

Po powrocie do Ciężkowic Włodzimierz Tomek objął stanowisko leśniczego w Nadleśnictwie Gromnik. Praca ta przerywana była krótkimi epizodami, jak objęcie stanowiska adiunkta w Nadleśnictwie Ropa oraz zlecenia wykonywane dla Instytutu Ochrony Przyrody w Krakowie. Były to na przykład inwentaryzacje obiektów przyrodniczych, takich jak: parki podworskie, zabytkowe drzewa, rezerwaty w powiatach: tarnowskim, gorlickim, nowosądeckim i jarosławskim. W czasie kiedy Wł. Tomek nie miał stałego zatrudnienia w Nadleśnictwie Gromnik (lata pięćdziesiąte), żona Krystyna uczyła matematyki i fizyki w Metalowo-Elektrycznej Szkole Zawodowej w Ciężkowicach.

Tomek przez całe życie wnikliwie eksplorował tereny Pogorza i od początku istnienia tarnowskiego koła PTTK był jego członkiem. Otrzymał między innymi srebrną odznakę turystyczną, był także społecznym opiekunem zabytków z ramienia Zarządu Głównego PTTK.

Łowiectwo

Włodzimierz Tomek z całą pewnością od najmłodszych lat brał udział w polowaniach, ale do Małopolskiego Towarzystwa Łowieckiego we Lwowie wstąpił dopiero w 1935 roku.

Wraz z innymi myśliwymi zakłada on w 1946 roku Koło Łowieckie „Dzik” z siedzibą w Ciężkowicach, z obwodem dzierżawionego terenu w Pleśnej. Od 1959 roku siedziba Koła przeniesiona została do Gromnika pod nazwą „Szarak”, a dzierżawiony teren to okolice Ciężkowic. Wreszcie w 1986 Koło to dzieli się na KŁ „Leśnik” w Gromniku i KŁ „Szarak” w Ciężkowicach. W tym ostatnim ostatnim dr Tomek do końca swojego życia pełni funkcje tówczego.

Włodzimierz Tomek

Polowanie

0

Za liczne zasługi na rzecz rozwoju kultury łowieckiej w regionie dr Tomek otrzymał brązowy, srebrny i złoty medal zasługi, a w końcu najwyższe odznaczenie: „Złom”.

Medalowe parostki dr W. Tomka

Ochrona przyrody

Dom państwa Tomków był zawsze pełen zwierząt. Mieszkańcy okolic regularnie dostarczali do tego swego azylu ranne, chore czy młode dzikie zwierzęta. Wśród najszlachetniejszych lokatorów domu należy wymienić lisa Pa-

trycego "Dwunastego", szpaka Srajka (oficjalnie zwanego jednak Rajtkiem), kunę Kunegundę, tchórza Kajetana, sarny Kozię i Basię, gadożera, kruki i dzikie kaczki. Sporo z nich, dzięki skutecznemu leczeniu, żyło potem wiele lat w ogrodzie państwa Tomków.

Jednym z najważniejszych działań na rzecz ochrony przyrody dra Tomka, było wstrzymanie eksploatacji piaskowca w Rezerwacie Skamieniałe Miasto.

Po wojnie ludzie wydobywający kamień w rezerwacie doprowadzili do jego likwidacji. Ocalić skałki udało się dzięki stworzeniu „regionalnego” rezerwatu, który w sensie prawnym został na nowo utworzony dopiero w 1971 roku.

Ponadto, dr Włodzimierz Tomek w latach 60-tych pomaga w tworzeniu Rezerwatu Diable Skały w Bukowcu. W zabytkowym parku przy dworku I.J. Paderewskiego ratuje od wycięcia stare drzewa.

Bezsprzecznie wyjątkowy wkład w poznanie i dokumentowanie wiedzy o walorach regionu mają liczne publikacje dra Tomka, które powstały podczas dłuioletnich obserwacji i prac badawczych.

LEGITYMACJA Nr 40

p. imi. Włodzimierz Tomek

jest delegatem
Komitetu Ochrony Przyrody

na powiat tarnobrzegki
województwo krakowskiego

Dnia 14 grudnia 1948 r.

Przewodniczący
Komitetu Ochrony Przyrody

Dr. J. Kasper

Legitymacja ta ważna jest do dnia 31.12. 1951 r.

ZASWIADCZENIE

p. imi. Włodzimierz Tomek

został przez Komitet Ochrony Przyrody
zgłoszony do Starostwa

w Tarnobrzegu

jako delegat
Komitetu Ochrony Przyrody

Dnia 9 grudnia 1948 r.

Starosta:

Grzegorz Andrzej

Ornitologia, entomologia - publikacje

Obok łowiectwa największą pasją dra Tomka były ptaki. Pół wieku badań i dokumentacji ornitofauny Pogórza zaowocowało pracą doktorską, której promotorem był ówczesny docent, a później profesor Zygmunt Bocheński. Sporo miejsca w swoich obserwacjach Włodzimierz Tomek poświęca również owadom. Najważniejsze publikacje dotyczące wyżej wymienionych zagadnień to „Ptaki Zachodniej części Pogórza Ciężkowickiego” (Acta Zoologica Cracoviensia nr 16, Kraków 1973) oraz

„Fauna motyli większych rezerwatu Skamieniałe Miasto w Ciężkowicach i okolicy” (Polskie Pismo Entomologiczne, Kraków 1948). Dr Tomek najczęściej publikuje na łamach Przeglądu Zoologicznego, ale wiele artykułów znajduje się również w „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, „Łowcu Polskim” i innych czasopismach o lokalnym zasięgu. Do najciekawszych należą, na przykład :artykuły dotyczące żbika na terenie Pogórza Ciężkowickiego, obecności edredona na Białej Dunajcowej czy zachowania ptaków w czasie zaćmienia słońca.

Widokówka publikowana przez dr W. Tomka

Historia kolekcji

Dr Włodzimierz Tomek słynął z manii zbieractwa. Z relacji syna wiadomo, że zbierał nie tylko trofea i rzeczy związane z przyrodą, ale nawet papierki z czekolady. Na początku owe „skarby” w postaci skór, czaszek i owadów zajmowały jeden, potem dwa pokoje, aż w końcu wypełniły wszystkie wolne miejsca w ich domu.

Stary budynek muzeum

Ponieważ wiele osób często przychodziło, aby oglądnąć liczne ciekawostki z rozszerzającej się kolekcji, w pewnym momencie pojawił się pomysł, aby zbiory przenieść i udostępnić w innym miejscu. Dzięki dobrej

woli ówczesnej Rady Gminy w 1989 roku urządzono ekspozycję w budynku, w którym po wojnie działała porodówka, a potem hotelik przy restauracji „Pogórzanka”.

0

Założyciel muzeum na łamach tygodnika TEMI szczególnie dziękuje za poparcie tej inicjatywy wojewodzie Stanisławowi Nowakowi, naczelnikowi Gminy Ciężkowice Januszowi Tomaszewiczowi oraz sekretarzowi Janowi Motyce. W tym czasie, w okresie nie dłuższym niż jeden rok, jednym z pracowników muzeum jest Bogdan Kieś. Jako absolwent Wydziału Leśnego AR w Krakowie czyni pierwsze kroki w sztuce preparacji pod okiem dra Tomka. Obecnie jest jednym z najlepszych preparatorów w naszym kraju, chętnie wspierającym działalność ciężkowickiego muzeum.

Gdy dr Włodzimierz Tomek umiera w 1995 roku, gmina Ciężkowice przy pomocy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska w Tarnowie wykupuje zbiory od rodziny Tomków.

Po wcześniej wymienionym Bogdanie Kiesiu opiekę nad eksponatami aż do 2003 roku sprawuje Edward Karaśński, potem Aneta Wilga, a od połowy 2006 roku - Wojciech Sanek.

Z biegiem czasu ekspozycja przygotowana przez dra Tomka, tak w sensie koncepcji, jak i estetyki, powoli traciła użytkowe walory.

Ze względu na ciasnotę i zły stan techniczny budynku Społeczna Rada Muzeum w 2007 roku za główny warunek rozwoju placówki postawiła remont i rozbudowę budynku. Dzięki aplikacji o fundusze europejskie konieczne środki udało się uzyskać w 2009 roku. Na czas remontu i rozbudowy (2010 – 2011), tymczasową siedzibę muzeum zlokalizowano w dawnej „Pogórzance”.

Z historii muzeum „nie całkiem na serio”

O ciekawych zdarzeniach i sytuacjach związanych z muzeum w latach 2006 - 2008 tak pisze jego kierownik, Wojciech Sanek (tekst jest przedrukiem z artykułu zamieszczonego w „Ziemi Ciężkowskiej”, marzec 2008r):

„W większości zawodów, które polegają na bezpośrednim kontakcie z ludźmi, nie sposób uniknąć sytuacji trudnych, żenujących, ale również ciekawych i śmiesznych. Podczas oprowadzania turystów po Muzeum Przyrodniczym lub Skamieniałym Mieście, a przez ostatnie dwa lata było ich już ponad 9 tysięcy, takie zdarzenia nie były rzadkością. O ile te przykre chętnie pominię, to z pośród tych śmiesznych postaram się Państwu przedstawić te, które udało mi się najlepiej zapamiętać.

Oczywiście najwięcej uśmiechu przysparzają wycieczki najmłodszych pociech, a przede wszystkim przedszkolaków. Trzeba przyznać, że trochę z premedytacją staram się prowokować małych turystów do wypowiedzi i aktywności przez zadawanie różnego typu pytań. Na przykład w czasie dyskusji o kuku padło stwierdzenie, że „Kruk jest dlatego bardzo inteligentny, ponieważ je dużo sera...(!?)”. Inna z wypowiedzi dotyczyła nocnego trybu życia sów. Jeden z maluchów uznał, że „sowy żyją w nocy, ponieważ światło słoneczne je zabija”. Zaintrygowany taką tezą zapytałem, gdzie w takim razie kryją się sowy w ciągu dnia. Odpowiedź brzmiała, że otóż „zagrzebują się w mule bagiennym”. W tym przypadku, jak mogłoby się zdawać, nie sama odpowiedź była zaskakująca, co szczerą wiarą w jej prawdziwość.

W podobnym stylu była wypowiedź w sali z ptakami siedlisk wodnych, która mówiła, że „ptaki te nazywamy wodnymi, ponieważ żywią się wyłącznie wodą”.

W starej ekspozycji, gdzie ptaki ściśnione są w gablotach, często pada pytanie o pochodzenie eksponatów. Maluchom staram się oszczędzać szczegółów, ale nie zawsze się to udaje. Zgodnie z prawdą wyjaśniam wówczas, że większość ze zgromadzonych zwierząt była upolowana, ale spora część pochodzi również z wypadków. Pewnego razu takie wyjaśnienie jeden z uczniów skomentował, że owe wypadki to na pewno głównie zderzenia ptaków z antenami telewizyjnymi. Jedno z dzieci stwierdziło z kolei, że to wynik nieumiarkowanego spożycia słodyczy. Innym razem w tym kontekście pytany byłem, „czy przypadkiem nie zbrzydł mi już rosół?”. Potem przeraziłem się trochę drogami dedukcji tego małego turysty.

W tym miejscu zatrzymamy się na chwilę przy sali z ptakami z rzędu grzebiących, która jest dość często przyczynkiem do ciekawych sytuacji. Pewnego razu opowiadałem o przepiórkach, przy których eksponowane są wyduszki jajeczek tych sympatycznych i coraz rzadszych ptaków. Kończąc wypowiedź dodałem, że są one wyjątkiem wśród polskich „kuraków” i jako jedyne migrują do cieplejszych krajów na okres zimowy. Na to okolo ośmioletnia dziewczynka spytała, czy „jajeczka też odlatują?”.

Innym razem gościłem grupę o dużym przekroju wiekowym. Oprowadzanie takich turystów jest bardzo trudne i wymaga wysiłku, aby komentarz był zrozumiały i ciekawy zarówno dla starszych i młodszych. Mówiłem wówczas o zwyczajach godowych naszych „kuraków” leśnych i padł wtedy termin „poli-

gama". Podczas pauzy usłyszałem, jak najmłodszy ze słuchaczy pyta drugiego co to jest. Usłyszałem wtedy odpowiedź: „No nie wiesz?! Poligamia jest wtedy, jak kogut atakuje kobiety i dziobie je po głowie”.

Kolejna sytuacja tak naprawdę była o wiele mniej śmieszna w rzeczywistości, niż będzie wynikało to z jej opisu. Oprowadzałem wtedy po muzeum panią, która była, co trzeba podkreślić, o WIELE starsza od mojej osoby. Z chorobliwą ciekawością wypytywała ona o szczegóły życia płciowego zwierząt. Ponieważ temat praktycznie jest niewyczerpalny, musiałem długo opowiadać o strategiach seksualnych ptaków, zwyczajach godowych czy nawet o budowie anatomicznej pewnych części ciała ptaków z rodziny Anatidae. W pewnym momencie tego „tematycznego oprowadzania” odczułem irracjonalny lęk – irracjonalny tylko z perspektywy czasu. Na szczęście zanim lęk zamienił się w przerażenie owa starsza pani wyjaśniła, że z zawodu jest seksuologiem i z oczywistych względów interesuje się tematem.

Trzeba przyznać, że są też przypadki kiedy sam oprowadzający jest przyczyną śmiesznych sytuacji. Mam nadzieję, że docenią tu Państwo autokrytycyzm autora tego artykułu. Jedną z pierwszych czynności, jakie wykonałem w Muzeum było poprawienie błędnych opisów gatunków w ekspozycji. W zasadzie były to tylko dwa przypadki, które i tak dokładnie konsultowałem z kilkoma ornitologami. Był jednak ptak, który sprawiał szczególne problemy. Chodziło o dzierzbę czarnoczelną (*Lanius minor*). Tak naprawdę wszystkie cechy zewnętrzne ptaka wskazywały, że był on właściwie oznaczony, to jednak coś było nadal nie tak. W sumie egzemplarz oglądało dwóch fachowców

i żaden nie stwierdził pomyłki w oznaczeniu, jednak cały czas w ogólnym wyglądzie ptaka było coś nie pasującego. Dopiero po czasie okazało się, że słuszne wątpliwości nie tkwiły w samym eksponacie, a w jego opisie, który wykonany był z błędem ortograficznym (dzieźba).

Jako ostatni przykład przedstawię Państwu historię, która posiada przy okazji morał dotyczący odpowiedzialności za słowo. Gościłem wówczas w muzeum kolegę – leśnika z czasów studiów. Podczas tych odwiedzin zjawili się turyści, których wspólnie oprowadzaliśmy. Mój kolega niestety nie wykazał się zdolnościami z zakresu edukacji przyrodniczej i nie przyzwyczajony do dyskusji na niższym poziomie magistra inżyniera leśnictwa, zaczął trochę żartować ubarwiając komentarze. Na pytanie dlaczego jeden z eksponatów – bóbr, jest taki duży, odpowiedział, że jest to bóbr „niemiecki”. Żart przeciętny, ale proszę sobie wyobrazić jakie było moje zdziwienie, gdy rok później w muzeum zjawili się turyści, którzy koniecznie chcieli zobaczyć ogromnego, „niemieckiego” bobra!

To tylko najciekawsze z historii oprowadzania turystów po Muzeum Przyrodniczym. Spora część z nich nie przeszła autocenzury, więc aby je usłyszeć należy osobiście wybrać się do muzeum. Zapraszam.”

Bogactwo zbiorów muzeum

Kolekcja ornitologiczna liczy ponad 200 gatunków ptaków (ponad pół tysiąca preparatów). Znajdziemy tu prawdziwe rzadkości. Z samej Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt wyliczyć można tutaj ponad dwadzieścia gatunków ptaków, w tym również wymarłe na terenie naszego kraju. Na uwagę zasługuje duży zbiór batalionów w szacie godowej, których liczba wynosi 43 osobniki. Ekspozycja muzeum w większości własnoręcznie preparowane i konserwowane przez dra Tomka. Wiele z tych ekspozycji posiada własną, niepowtarzalną historię.

Wśród trofeów łowieckich wyróżniają się skóra i czaszka żbika. Pierwszą, z najlepszą notą krajową, otrzymała 48,8, natomiast czaszka 16,7 punktów CIC i srebrne medale komisji trofeów. Ponadto w muzeum znajduje się łącznie około 200 parostków rogacza oraz liczne wieńce jelenia, roschochy fosia i czaszki małych drapieżników.

Kolekcja entomologiczna to głównie motyle - ponad 300 sztuk (wiele gatunków pazi, niepylaków czy modraszki). Znajdziemy tu również ciekawą reprezentację chrząszczy, wśród których wyróżniają się jelonek rogacz, pachnica dębowa i liczne gatunki z rodziny kózkowatych.

Od 2006 roku zwiększa się liczba i różnorodność ekspozycji. Oprócz ptaków przybyły preparaty dużych ssaków, skamieniałości, żerowiska owadów oraz zielniki botaniczne. W 2010 roku Konstanty Olechnowicz przekazał na rzecz muzeum 60 akwariów, których tematem są miasteczka położone we wschodniej części Małopolski.

Wystawy czasowe.

Jedną z pierwszych ekspozycji czasowych była wystawa fotografii przyrodniczej Włodzimierza Stachonia. Miała ona miejsce w połowie lat 90-tych, a dyrektorem Centrum Kultury w Ciężkowicach w tym czasie była Alicja Pieszczoła. Kolejnym wydarzeniem w tej dziedzinie była wystawa przygotowana przez łowczego Koła Łowieckiego „Szarak” w Ciężkowicach, Wiesława Szurę (1998 rok). Prezentowała ona różne aspekty kultury łowieckiej i trofeistyki.

W ten sposób pan Szura, jako spadkobierca i kontynuator działań dra Włodzimierza Tomka w KŁ „Szarak”, rozpoczął trwającą do dnia dzisiejszego bogatą współpracę z ciężkowickim muzeum.

Szczególny wkład w edukację przyrodniczą i związane z nią wystawy

czasowe miało powołanie do życia Zespołu Parków Krajobrazowych Pogórza w Tarnowie. W roku 2000, we wnętrzach ciężkowickiego ratusza, Parki organizują dwie czasowe ekspozycje pod tytułami: „Las” oraz „Świat owadów”.

W tym czasie również przygotowują fragment stałej ekspozycji, który funkcjonuje do końca istnienia starej siedziby muzeum.

Ponadto, w wielu wymienionych poniżej wystawach, pracownicy i stażyści

Parków Krajobrazowych nieśli nieocenioną pomoc i wsparcie techniczne.

Od 2006 roku wystawy czasowe weszły w skład stałej oferty wystawienniczej i są przygotowywane co najmniej raz w roku.

Dr Tomek na kartach historii łowiec-
stwa (2006r.)

Wystawa w większości składała się z prywatnych zbiorów Wiesława Szury. Zaliczały się do niej po pierwsze dokumenty z początków Polskiego Związku Łowieckiego na naszych terenach, liczne, o bogatym zdobnictwie medale i statuetki rocznicowe oraz wiele za-
bytkowych przedmiotów związanych z kulturą łowiecką, takich jak kordelasy czy sygnałówki.

Przyroda w rzeźbiarstwie regionu (2007r.)

Zarówno jak poprzednia, tak też i ta wystawa została zorganizowana dzięki inicjatywie i pomocy Wiesława Szury. Dzięki jego działalności kolekcjonerskiej i kontaktom z lokalnymi twórcami udało się zgromadzić ćwierć tysiąca rzeźb i wiele obrazów o tematyce przyrodniczo-łowieckiej. Dla czasowej ekspozycji zgodzili się wypożyczyć swoje prace: Andrzej Kwapniewski z Radłowa, Roman Bodak z Ropicy, Włodzimierz Kieć ze Starych Żukowic, Marian Bartoszka z Sędziszowej. Dodatkowo wykorzystane zostały prace Roberta Motyki, Marii Rec, Marcina i Mariana Szury z Ciężkowic. Z prywatnych kolekcji rzeźby użyczyli Jan Słowik oraz Maria i Stanisław Apriasz z Grybowa.

Papugi (2008r.)

„Papugi” to pierwsza z czasowych wystaw pochodzących z prywatnych kolekcji wspomnianego już Bogdana Kiesia. Zgromadziła ona w niewielkim pomieszczeniu starej siedziby muzeum

ponad siedemdziesiąt gatunków papug w stu egzemplarzach. Ważną cechą wystawy była jej kompletność, bowiem przedstawiane gatunki reprezentowały wszystkie kontynenty i regiony, w których można spotkać te piękne i kolorowe ptaki.

Zwierzęta Czerwonej Księgi Pogorza (2009r.)

Wystawa akwarel Wojciecha Sanka była jedną ze składowych większego projektu edukacyjnego, na który oprócz prezentowanych obrazów składały się multimedialne lekcje edukacyjne w re-

gionie oraz publikacja albumowa. Projekt przedstawiał genezę powstania czerwonych ksiąg, historię i przyczyny wymierania gatunków w Polsce i na świecie. Szczególną uwagę poświęcono gatunkom, które do niedawna występowały na Pogórzu Ciężkowickim.

Ochrona podkowca małego (2009r.)

Wystawa fotografii (głównie autorstwa Rafała Szkudlarka) przede wszystkim ukazywała biologię podkowca małego i zasady ochrony tego rzadkiego gatunku. Ponadto zdjęcia ukazywały

efekty pracy Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Przyrody „Pro Natura” z Wrocławia, które przy pomocy finansowej Ekofunduszu i poszczególnych parafii remontowało letnie siedziby tych nietoperzy – drewniane kościoły.

Fot. Rafał Szkudlarek

Fot. Rafał Szkudlarek

Arktyka (2009 – 2010)

Czasowa ekspozycja została przygotowana w tymczasowym lokum muzeum, w budynku tak zwanej „Pogórzanki” (historyczna siedziba ciężkowickiego „Sokoła”). W dużych,

plastycznych dioramach można było obejrzeć gatunki z dalekiej północy, między innymi woła piżmowego, karibu, wilka polarnego, bielaka czy pieśca. Wszystkie eksponaty zostały wypożyczone dzięki uprzejmości pana Bogdana Kiesia.

„Galicyjskie miasteczka“ (2010r.)

Konstanty Olechnowicz, emerytowany architekt z Wrocławia, w roku 2009 podarował na rzecz muzeum piękną kolekcję akwarel, których tematem są miasteczka galicyjskie. Dzięki temu

powstała ekspozycja, której celem było ukazanie szczególnego charakteru naszego regionu. Komentarz, który towarzyszył zwiedzaniu wystawy, składał się z historii i legend dotyczących lokacji oraz funkcjonowania tych miejscowości w średniowieczu.

Projekty

Większość projektów, które prowadziło ciężkowickie muzeum lub w jakiś sposób w nich partycypowało, wiązała się z wystawami czasowymi, które zostały już krótko opisane. Poniżej przykłady tych, które nie zostały jeszcze wymienione.

Rezerwat „Diabla Dziura” i kościół w Bukowcu.

Projekt ten rozpoczął wielką przygodę muzeum z tematem nietoperzy. Jak już wspomniano wcześniej, prace

związane z ochroną podkowca małego w Polsce wiążą się przede wszystkim z remontami ich letnich ostoi, to znaczy drewnianych kościołów. Takimi budowlami były w naszym sąsiedztwie kościoły w Bruśniku, Paleśnicy i w Bukowcu. W ostatniej z wymienionych lokalizacji pojawił się duży problem zabezpieczenia finansowego dla części projektu. Muzeum Przyrodniczemu w Ciężkowicach udało się pomóc parafii w Bukowcu poprzez aplikację o środki z programu MATRA Projekt Natura 2000, których dysponentem była Ambasada Królestwa Niderlandów w Polsce.

Skarby Pogorza

Projekt ten prowadzony jest przy wsparciu finansowym Starostwa Powiatowego w Tarnowie, które niezawodnie co roku pomaga muzeum. Jego celem była promocja walorów

przyrodniczych i kulturowych Pogorza Ciężkowickiego przez publikację mini-folderów i ich bezpłatną dystrybucję. Projekt wsparli materiałami fotograficznymi organizacje Parki Krajobrazowe Małopolski i ornitolog-fotograf Marek Skrucz spod Ryglic.

Dekalog grzybiarza

Projekt finansowany był z budżetu Małopolskich Parków Krajobrazowych, a współrealizowany z Muzeum Przyrodniczym w Ciężkowicach. Akcja edukacyjna, odbywająca się w czasie jesiennych grzybobrań, polegała na wręczaniu ulotek z „Dekalogiem grzybiarza”.

Udział w projektach Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków cyklicznie prowadzi akcje „Zimowego Ptakolicznia” oraz „Spring Alive”. Polegają one na obserwacjach ornitologicznych, które trafiają do ogólniejszych baz danych. Muzeum co roku organizuje grupę, która realizuje założenia akcji na wycieczkach ornitologicznych w rejonie Ciężkowic. Najczęściej monitorowanym terenem jest obszar północnej granicy rezerwatu, sąsiadującej bezpośrednio z zabudową Ciężkowic.

„Dookoła Świata”

„Dookoła Świata” to cykl spotkań odbywających się w budynku muzeum, podczas których podróżnicy i globtroterzy prezentowali slajdy ze swoich wypraw. Fotokasty dotyczyły między innymi Peru, Ekwadoru, Alaski, Indii,

Laosu, Wietnamu i Kambodży. Nie brakowało również relacji z pięknych miejsc w naszym kraju. Wspaniałe fotografie, muzyka regionu, a przede wszystkim bezpośrednie relacje z wyprawy przybliżyły egzotyczne miejsca i pozwalały odczuć cząstkę podróżniczej przygody.

„Noc nietoperzowa” w Rezerwacie „Skamieniałe Miasto”

Muzeum Przyrodnicze wspólnie z Zespołem Parków Krajobrazowych Pogórza w Tarnowie w nocy, 10 października 2007 roku, zorganizowało pierwszą „Noc Nietoperzową”. Pod jedną z jaskiń Skamieniałego Miasta mogliśmy zaobserwować nietoperze w ostatnich dniach przed zimową hibernacją. Przede wszystkim jednak mieliśmy okazję podsłuchać echolokację tych tajemniczych ssaków przy użyciu detektora. Z całą pewnością tego typu akcją, która okazała się ogromną atrakcją, będzie w kolejnych latach powtórzona.

Ekspozycja stała

Zwiedzanie ekspozycji może odbywać się w trzech wariantach: indywidualnie (z wykorzystaniem multimedialnych), z przewodnikiem oraz z przewodnikiem automatycznym (ścieżka zwiedzania sterowana światłem, komentarz w trzech wersjach językowych). W holu muzeum znajduje się fotogaleria cyfrowa

i kiosk multimedialny, gdzie możemy oglądać między innymi filmy dotyczące dra Włodzimierza Tomka, historii muzeum, atrakcji Gminy Ciężkowice oraz prezentacje ukazujące walory przyrodnicze regionu.

Dalsze opisy i fotografie przedstawiają wygląd ekspozycji przewidziany na rok 2011.

Schemat układu ekspozycji w budynku

Fragment ekspozycji muzeum

Sala ornitologiczna

Ze względu na charakter zbiorów oraz tradycję muzeum, eksponowane ptaki zostały ułożone w grupy systematyczne (rzędy i rodziny). Niestety, dla zachowania logiki ekspozycji, gatunków nie udało się w pełni ułożyć według odwróconego porządku filogenetycznego. Kolejność grup wynika z kompilacji logicznego następstwa narracji oraz przyporządkowania wybranych rodzin do prezentowanych siedlisk. W ten sposób możemy oglądać i porównywać prawie wszystkie i kompletne grupy systematyczne ptaków występujące w regionie.

Zwiedzanie rozpoczyna się od utworzonej skamieliny Archeopteryxa oraz prezentacji ewolucji ptaków. Następnie, na przykładzie plastycznych modeli, można prześledzić budowę skrzydła i pióra, główne rodzaje dziobów i nóg ptaków. Uzupełnieniem ekspozycji są stanowiska multimedialne z głosami ptaków, projekcja rzeki z prezentacją ichtiofauny Pogórza oraz dioramy z podstawowymi typami siedlisk życia ptaków.

Wybrane grupy ptaków prezentowane są w muzeum zgodnie z kolejnością w ekspozycji.

Wróblowe

Rząd ptaków wróblowych (Passeriformes) dzieli się na dwa podrzędy: pierwowróblowców (Suboscines) oraz śpiewających (Oscines). W naszym kraju występują wyłącznie ptaki drugiego z wymienionych podrzędów. Wśród około pięćdziesięciu gatunków znajdujących się w muzeum na uwagę zasługują kompletna reprezentacja sikor, drozdowatych, trzandlowatych i fuszczaków.

Wystawa może doskonale służyć dla początkujących prasiarzy i ptakolubów jako podręcznik rozpoznawania podstawowych gatunków naszej awifauny.

Najmniejszym z naszych śpiewaków jest mysikrólik (4,5 – 7 g), największym zaś kruk – widoczny w dalszej części ekspozycji. Warto dokładniej przyjrzeć się również takim rzadkim gatunkom jak czeczotka, pluszcz czy dzierzba czarnoczelna oraz wyjątkowo wybarwiony - na czarno - gil.

Przy części ekspozycji dotyczącej ptaków śpiewających znajdują się dwa stanowiska ze słuchawkami, dzięki którym możemy posłuchać nagrań głosów większości gatunków bytujących w naszym kraju.

Szponiaste

Rząd ptaków szponiastych zwyczajowo zwany jest drapieżnymi (choć większość gatunków ptaków na świecie odżywia się pokarmem zwierzęcym). Współczesna nazwa wywodzi się z głównej „broni”, czy raczej „narzędzia” polowania – długich i bardzo ostrych szponów. Mimo naturalnej siły tych ptaków i niewielkiej liczby wrogów naturalnych, większość gatunków szponiastych obserwujemy dość rzadko. Wynika to po pierwsze z zajmowanych przez nie dużych areałów, a po drugie, jako drapieżniki wyższych rzędów, kumulują wiele niekorzystnych zmian w środowisku (na przykład toksyny).

W muzeum prezentowane jest dwaście gatunków z rzędu szponiastych, a na szczególną uwagę zasługuje gadożer, orzeł przedni, bielik i doskonale spreparowany myszołów włochaty.

Sowy i lelek

W Polsce regularnie przebywa

o i lęgnie się dziewięć gatunków sów. W muzeum eksponowane są: puchacz, puszczyk uralski, puszczyk zwyczajny, uszatka zwyczajna i błotna, pójdzka i płomykówka. Pozostałe krajowe sowy (sóweczka i włochatka) oraz inne gatunki rzadko zalatujące można podziwiać w przygotowanych pokazach multimedialnych fotogalerii cyfrowej.

Wraz z sowami umieszczony został inny nocny fowca – lelek, zwany do niedawna „kozodojem”.

Dzięciołowate

Dzięcioł średni został wybrany przez członków Społecznej Rady Muzeum na logo-symbol tego miejsca. Jasną sprawą było, że musiał być to ptak, ale w muzeum zgromadzono ponad dwieście gatunków i naprawdę trudno było wybrać odpowiedni. Pod uwagę wzięto następujące uwarunkowania: gatunek ten musiał znajdować się wśród zbiorów muzeum, gniazdować w rezerwacie Skamieniałe Miasto, nie być symbolem innej jednostki lub organizacji i najważniejsze, być łatwo rozpoznawalny. Z rodziny dzięciołowatych eksponowane są: dzięcioł duży, średni, dzięciołek, białogrzbiety, czarny, zielony i zielonosiny.

Krukowate

Ze względu na duże rozmiary rodziny krukowatych (Corvidae) została usytuowana poza gablotami ptaków z rzędu śpiewających. Możemy tutaj oglądać wszystkie gatunki tej rodziny, łącznie z czarnowronem i orzechówką. Ciekawostkami są albinotyczna (biała) sroka oraz sroka błękitna (Cyanopica cyanus).

Gołębie

W historii fascynacji przyrodą założyciela muzeum dra Włodzimierza

Tomka gołębie miały szczególne znaczenie. W czasach dzieciństwa to między innymi te ptaki były pierwszymi hodowanymi ptakami w domu. Niestety, nie zachował się żaden z pierwszych, przedwojennych preparatów gołębi. Obecnie z dzikich gatunków krajowych zobaczymy grzywacza, sierpówkę, siniaka i turkawkę.

Kukułka i jerzyk

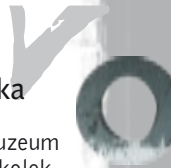
W następnej kolejności zobaczymy jedynych przedstawicieli swoich rodzin w Polsce, to znaczy jerzyka i kukułkę. Wszystkim zwiedzającym polecamy zapytać przewodnika o ciekawostki dotyczące rozrodu kukułki oraz zdolności lotniczych jerzyka.

Grzebiące

Jest to kolejna grupa ptaków, której kompletną reprezentację z krajowych gatunków możemy oglądać w muzeum. Znajduje się tu również pardwa – gatunek, który w Polsce wyginął półtora wieku temu. Żyjące obecnie w naszym kraju kuraki (bo tak zwyczajowo nazywa się rząd grzebiących) to: głuszec, cietrzew i jarząbek (rodzina głuszcowatych), przepiórka, kuropatwa i introdukowany bażant (rodzina kurowatych). Wśród eksponatów wybija się głuszec, który w okresie międzywojennym dwudziestego wieku był preparowany w legendarnej pracowni „Złotnickiego”. Na podstawie eksponatu odnajdziemy pieczęć z inskrypcją tego zakładu.

Siewkowe

Siewkowe, obok ptaków wróblowych, są najliczniejszym z eksponowanych rzędów w muzeum. Znajdziemy tu większość z typowych dla naszego kraju reprezentantów rodzin: siewkowatych, bekasowatych, mew, rybitw i alk.

Owady i interaktywna łąka

Ze względów technicznych część gatunków bytujących w pobliżu wody umieszczono w osobnym pomieszczeniu, w tym gatunki typowe dla siedlisk nadrzecznych, jeziornych oraz sąsiadujących z nimi łąkami i polami. Tutaj zobaczymy ptaki brodzące (czaple i bociany), perkozy, kormorana, bataliony i niektóre chrzączki. Warto zwrócić uwagę na jedną z największych w Polsce kolekcji batalionów (43 sztuki).

Błaszkodziobe

Zgromadzone ptaki z rodziny kaczkowatych liczą około dwudziestu gatunków. W tym przypadku istotną cechą wystawy jest eksponowanie większości kaczek w parach obu płci, a często także z przykładami obu szat samców – spoczynkowej i godowej.

Na tym samym poziomie muzeum możemy podziwiać bogactwo kolekcji entomologicznej państwa Tomków. W tej samej sali znajduje się ekspozycja Interaktywna łąka. Pod szklaną podłogą odtworzono fragmenty siedlisk i wybrane grupy fitosocjologiczne charakterystyczne dla naszego regionu. Poszczególne sekcje łąki zostały opisane na podświetlanych plafonach.

Sala multimedialna

Głównym przeznaczeniem tej sali są projekcje filmowe, prowadzenie lekcji edukacyjnych i spotkań konferencyjnych. Jest to możliwe dzięki pełnemu wyposażeniu tej sali w narzędzia multimedialne (od nagłośnienia po komplet projektorów, w tym trójwymiarowych).

W pomieszczeniu przewidziano także fragment ekspozycji stałej, która składa się z pamiątek po drze Włodzimierzu Tomku oraz jego dorobku trofeistycznym.

W tym miejscu eksponowane są również jedne z najbardziej cennych zbiorów muzeum, które dotyczą występowania żbika (*Felis sylvestris*) na Pogórze Ciężkowickim.

Ekspozyty te to skóra i czaszka żbika. Pierwsza podczas wyceny na wystawie łowieckiej w Krakowie (1998r), otrzymała 48,8 punktów CIC. Jest to jedna z największych, srebrnomedałowa, skóra żbika w Polsce. Została ona pozyskana w okolicach Ciężkowic w 1953 roku. Czaszka z kolei pochodzi z Pławnej, z 1962 roku i podobnie jak skóra otrzymała srebrny medal, z punktacją 16,7 pkt CIC.

Bardzo ciekawie przedstawiają się losy żbika w naszym regionie. Jest on jednym z najważniejszych symboli

utraconej fauny Pogórza Ciężkowickiego. W porównaniu z innymi regionami tutaj utrzymywał się on dość długo, bo co najmniej do połowy lat sześćdziesiątych XX wieku. Już w XVIII wieku stał się rzadki w zachodniej części kraju, a obecnie nie więcej niż dwieście osobników żyje we wschodniej części polskich Karpat (Głowaciński 2001).

Występujące u nas żbiki charakteryzowały się stosunkowo wysoką czystością genetyczną. Ocena skór i czaszek kotów upolowanych w latach pięćdziesiątych w okolicach Ciężkowic wykazała, że były one jednymi z najbardziej zbliżonych do czystej formy żbika, w porównaniu do osobników z innej części kraju. Należy pamiętać, że w tym czasie oceniano czystość krwi polskich żbików na maksymalnie 63% (Tomek 1958, Tomek 1965). To właśnie mieszanie się z kotem domowym oraz tępienie były głównymi przyczynami wyginięcia żbika (Jamrozy 1994). Jeszcze do połowy lat osiemdziesiątych w naszych lasach występowały zdziczałe koty z domieszką krwi żbika – posiadały one burożółtą barwę sierści oraz charakterystyczny układ pasów i centków, ale za to zawsze wąski, nie rozszerzający się ogon i prawdopodobnie mniejsze rozmiary.

Zajęcia edukacyjne

Oferta lekcji multimedialnych ex i in situ.

Nietoperze

Zajęcia, które wspierały wystawy czasowe w muzeum, zostały już wcześniej krótko scharakteryzowane. Dla uzupełnienia należy dodać, że wstępem dla tematu nietoperzy jest analiza genetyki sprzedzeń wobec tych zwierząt. Prezentacja ilustruje wyobrażenia i legendy dotyczące nietoperzy na przestrzeni wieków w różnych regionach świata. Podstawowe aspekty biologii i ochrony tych ssaków przedstawiane są na przykładzie podkowca małego.

Zwierzęta Czerwonej Księgi Pogórza

Multimedialna lekcja, w sposób dostosowany do poziomu wiedzy słuchaczy, tłumaczy przyczyny wymierania gatunków. Po pierwsze przez pryzmat teorii ewolucji, a po drugie przez wpływ człowieka na bioróżnorodność gatunków w czasie ostatniego tysiąclecia. Przykładami, jakimi posługuje się prezentacja, są między innymi gołąb wędrowny, ptaki moa i orzeł Haasta, alka olbrzymia, tur czy tarpan.

Sowy

Prezentacja bazuje na materiałach multimedialnych przygotowanych przez Stowarzyszenie Ochrony Sów i Fundację Wspierania Inicjatyw Ekologicznych. W oferowanym pakiecie edukacyjnym istnieje wiele wariantów prowadzenia zajęć dotyczących biologii, ochrony i rozpoznawania krajowych gatunków sów.

Człowiek i przyroda w historii cywilizacji

Zajęcia adresowane są do młodzieży i osób dorosłych. W pierwszej części prezentowana jest obecność tematów przyrodniczych w historii człowieka. Następnie wyjaśniane są ekologiczne podstawy współczesnej gospodarki dziką zwierzyną i jej modele w różnych krajach świata. Na koniec przedstawiane są wybrane elementy z tradycji i historii polskiej kultury łoświeckiej.

O przyrodzie Pogórza w języku angielskim

Pokaz zdjęć łączy poznawanie bogactwa przyrodniczego regionu z nauką języka angielskiego. Fotografie przedstawiają piękno krajobrazu Pogórza, najciekawsze gatunki fauny i flory oraz wybrane miejsca objęte ochroną prawną. Uczniowie poznają podstawowe słownictwo z tego zakresu, otrzymują materiały dydaktyczne w postaci mini-słowniczek przyrodniczych. Zdjęcia dla projektu zostały przekazane bezpłatnie od jednego z najlepszych fotografów regionu – Włodzimierza Stachonia oraz przez Nadleśnictwo Gromnik.

Cztery pory roku

Zajęcia przeznaczone dla grup przedszkolnych oraz uczniów szkół podstawowych. Lekcja ilustrowana zdjęciami z regionu Pogórza ukazuje biologiczny zegar zmian w przyrodzie poprzez cztery pory roku.

UWAGA: Aktualną ofertę multimedialnych zajęć edukacyjnych i ich dostępność należy zweryfikować na stronie internetowej muzeum lub telefonicznie.

Oferta

1.1. Zwiedzanie ekspozycji z przewodnikiem

Dla grup zorganizowanych powyżej 20 osób, wstęp dla opiekunów bezpłatny.

1.2. Zajęcia terenowe w Rezerwacie „Skamieniałe Miasto”.

„Spacerki botaniczne”

„Śladami Zwierząt” (zajęcia z tropienia zwierząt podczas ferii zimowych)

1.3. Przewodnik „Skamieniałe Miasto”.

Czas przejścia trasy od dolnego parkingu do Wodospadu – około 3 godziny.

Uwaga! Konieczna wcześniejsza rezerwacja grupy.

1.4. Sala konferencyjna.

Istnieje możliwość korzystania z sali wraz z wyposażeniem konferencyjnym (nagłośnienie, rzutniki, tablica interaktywna, wizualizer itp.). Dla grup wynajmujących salę zwiedzanie muzeum bezpłatne. Sala konferencyjna przygotowana została do świadczenia drobnego cateringu (automatyczny wernik, zastawa konferencyjna). Sala klimatyzowana. Maksymalna pojemność sali to około 100 osób.

1.5. Przewodnik po regionie

Wycieczki autokarowe mogą skorzystać z możliwości wynajęcia przewodnika po wybranych atrakcjach – miejscach regionu, to znaczy: powiat tarnowski, brzeski, bocheński i dąbrowski. W ofercie wycieczki tematyczne: „Śladami średniowiecza”, „Szlak Batalionu Barbara”, „Święci i błogosła-

wieni” (obiekty sakralne, sanktuaria) i inne.

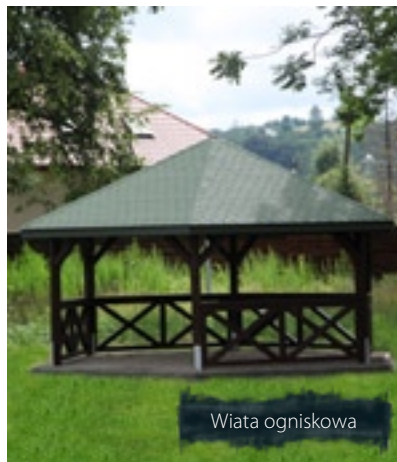
1.6. Staże, praktyki, wolontariat.

Muzeum posiada stałe umowy, zatwierdzone programy stażów i praktyk dla studentów Wydziału Leśnego Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie oraz Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie.

Studenci innych uczelni proszeni są o składanie podań z wyprzedzeniem czasowym umożliwiającym zawarcie odpowiednich umów.

Dla ograniczonej liczby studentów oraz wolontariuszy muzeum gwarantuje bezpłatne miejsca noclegowe.

1.7. Wynajem wiaty ogniskowej z parku obok muzeum.

Kontakt i godziny otwarcia

Muzeum Przyrodnicze im. Krystyny i Włodzimierza Tomków w Ciężkowicach

ul. 3 Maja 4, 33-190 Ciężkowice

Telefon stacjonarny;

+48 14 6510 038 (032)

Strona www:

www.muzeum.ciezkowice.pl

Adres e_mail:

muzeum@ciezkowice.pl

W miesiącach maj – wrzesień muzeum czynne w dniach od poniedziałku do niedzieli.

Od października do kwietnia muzeum czynne w dniach od poniedziałku do niedzieli, w godzinach 9⁰⁰-15⁰⁰.

Możliwe jest zwiedzanie we wszystkich innych terminach po wcześniejszej rezerwacji i konsultacji telefonicznej.

Wszelkie informacje na temat muzeum można uzyskać w:

Centrum Kultury i Promocji Gminy Ciężkowice

ul. Rynek 1, 33-190 Ciężkowice,

tel. 14 6510032

www.ciezkowice.pl

e_mail: ckultury@ciezkowice.pl

WARTO ZOBACZYĆ

Podcienia na Rynku w Ciężkowicach

Warto zobaczyć:

Ciężkowice

Poniżej prezentujemy Państwu najciekawsze miejsca w pobliżu Rezerwatu Skamieniałe Miasto oraz Muzeum Przyrodniczego, które warto zwiedzić. Prezentowane tutaj atrakcje są subiektywną listą autorów. Wybierając się na dłuższy pobyt, warto przygotować własną listę obiektów, które chcemy zobaczyć.

Dwór Ignacego Jana Paderewskiego w Kąsnej Dolnej

Dwór pochodzi z II połowy XIX wieku. Jest to jedyny zachowany obiekt na świecie, w którym żył i pracował ten wybitny kompozytor i mąż stanu. Ignacy Jan Paderewski był właścicielem dworku w latach 1897 – 1903. Można tu oglądać różnorodne pamiątki i publikacje związane z życiem i twórczością kompozytora oraz wystawę poświęconą dziejom dworku. Do dzisiaj zachowało się wiele pamiątek świadczących o niesamowitym postępie cywilizacyjnym, którego doznała Kąsna i okolica dzięki szczodrości Paderewskiego.

Dwór Paderewskiego

Ciężkowice istniały już w XI wieku i były wówczas centrum gospodarczym całego klasztornego terytorium nad rzeką Białą. Najstarsze informacje na temat Ciężkowic pochodzą z aktu datowanego na lata 1123 – 25. W dokumencie tym biskup Tusculum i legat papieża Kalista II na Polskę i Węgry – Idzi, wymienia i zatwierdza posiadłości klasztoru tynieckiego.

W 1348 roku król Polski Kazimierz Wielki podpisał przywilej lokacyjny nadający Ciężkowicom statut Miasta Królewskiego. W okresie międzywojennym Ciężkowicom zostały odebrane prawa miejskie, które przywrócono 28 lutego 1998 roku.

Do dzisiaj zachwyca zabytkowy RYNEK z typową zabudową dla miasta budowanego na prawie magdeburskim – ulicami wybiegającymi z narożników i centralnie położonym ratuszem z przełomu XVIII/XIX w. oraz usytuowaną po południowej stronie ratusza Kapliczką św. Floriana z pocz. XIX w.

Zarówno wokół rynku, jak i przy ul. Grunwaldzkiej znajduje się unikatowa architektura podcieniowa z przełomu XVIII/XIX wieku. Nieopodal zwraca uwagę neogotycki kościół parafialny p.w. św. Andrzeja z 1901-1902. W kościele tym znajduje się łaskami słynący, malowany na desce obraz Pana Jezusa Miłosiernego („Ecce Homo”), przywieziony w 1662 roku z Rzymu.

Pierwsza osada Ciężkowic zlokalizowana była na zachodnim stoku wzgórza Skafa, powyżej dzisiejszej ul. Cieszki. Tam także znajdował się pierwszy kościół p.w. św. Krzyża, który spłonął w 1784 roku i nie został już odbudowany.

Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja w Ciężkowicach

Kościół usytuowany jest w środkowej części miasteczka, przy ulicy św. Andrzeja, wybiegającej z południowo-zachodniego narożnika rynku.

Za datę powstania kościoła przyjmuje się rok 1336. Była to budowla murowana z cegły i kamienia, orientowana, z prezbiterium zamkniętym wielobocznie.

Kościół ten uległ pożarowi w 1830 roku, w wyniku czego zawaliły się sklepienia i stopiły się dzwony. Staraniem mieszkańców odbudowano kościół. W roku 1893 wieża uległa zawaleniu, niszcząc przy tym fasadę kościoła. Odbudowany kościół około 1900 roku uległ ponownej katastrofie budowlanej, po której został już rozebrany.

Obecna świątynia zbudowana została w latach 1901-02, według projektu architektonicznego Jana Sasa-Zubrzyckiego. Konsekrowana była w 1904 roku przez biskupa Leona Wałęgę.

Kościół wybudowany został w stylu neogotyckim, murowany z cegły i kamienia. Jest orientowany, trzynawowy, bazylikowy. Prezbiterium jest węższe i krótsze od korpusu, zamknięte wielobocznie. Po stronie wschodniej prezbiterium znajduje się zakrystia, a po drugiej – zachodniej, skarbczyk. Od frontu, po stronie południowej fasady wbudowana jest wieża na planie kwadratu, z przedsionkiem w przyziemiu. Dachy nawy głównej i prezbiterium są siodłowe, a nad przybudówkami pulpitowe. Wieża nakryta jest wysokim hełmem w kształcie iglicy. Chór muzyczny wsparty jest na dwu kolumnach, z masywną balustradą.

Ołtarz główny – w stylu neogotyckim, wykonany został w 1904 roku

przez Stanisława Wójcika. W środku znajduje się obraz Chrystusa Miłosiernego („Ecce Homo”, łac. „Oto człowiek”). Obraz jest wczesnobarokowy, namalowany na drewnie. Przywieziony został z Rzymu w 1632 roku. Po około 100 latach obraz został wywieziony do Krakowa i powrócił od Ciężkowic w 1795. Był on wielokrotnie przemalowywany i poddawany zabiegom rewolucyjnym. W 1983 roku została przeprowadzona renowacja konserwatorska, która przywróciła obrazowi dawne piękno. Jest to obraz słynący łaskami.

Kościół został wpisany do rejestru zabytków dnia 7 lutego 1980 roku.

Kościół w Ciężkowicach

Muzeum Etnograficzne „Grociarnia” w Jastrzębi

Muzeum zostało utworzone w 1976 roku w Domu Kultury w Jastrzębiej. Zbiory muzeum zawierają najrozmaitsze przedmioty związane z dawnym życiem mieszkańców Pogorza Ciężkowickiego. Zebrane zabytki obrazują dawne metody i narzędzia pracy, życie codzienne oraz zwyczaje mieszkańców regionu.

Zebrane eksponaty można podzielić na kilka grup tematycznych. Wyróżnione są: narzędzia do obróbki włókna, narzędzia i wyroby kowalskie, narzędzia stolarskie, narzędzia pomiarowe, oraz całe wyposażenie wiejskiego domu. Oryginalnym eksponatem jest drewniany kadłub starej studni o długości 250 cm i średnicy 100 cm wydobyty z ziemi w czasie kopania studni w roku 1974. Wiek pnia jodły, w którym wydrążona została studnia obliczono na około 400 lat.

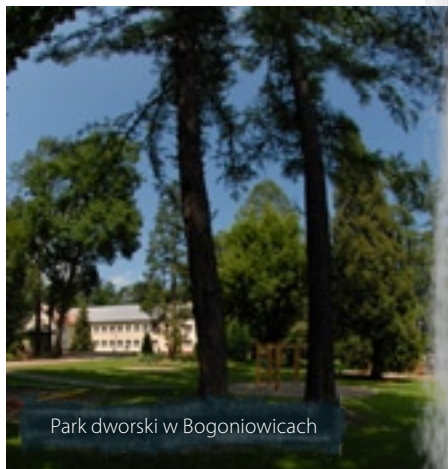
„Grociarnia” w Jastrzębi

Park dworski w Bogoniowicach

Park dworski z pocz. XIX w., na powierzchni ok. 1 ha o zatartej kompozycji przestrzennej, z resztkami starodrzewu, odrestaurowany w 2010 roku. Znajdujący się tutaj modrzewiowy dwór rozebrany został po wojnie. Ocalał jedynie podworski budynek gospodarczy, jednak ze względu na bardzo zły stan techniczny w 2010 roku została podjęta decyzja o rozbiórce.

Nieistniejący już dwór był świadkiem dramatycznych wydarzeń w okresie I wojny światowej - to w nim właśnie zorganizowany był wojskowy lazaret, w którym ratowano rannych żołnierzy biorących udział w przełomowej Operacji Gorlickiej.

Obecnie na terenie znajduje się wiele obiektów o charakterze rekreacyjnym: boiska do gry w tenisa, piłkę nożną, siatkówkę. To wspaniałe miejsce na relaksujący spacer, w którym turystywo wspaniałego starodrzewu skłania do refleksji i zadumy.

Park dworski w Bogoniowicach

Kościół p.w. św. Marii Magdaleny w Zborowicach

Późnogotycki kościół został wybudowany w latach 1530-1541. Mury, jednonawowy, z prezbiterium zamkniętym trójbocznie i z kwadratową wieżą od zachodu, podwyższoną w pocz. XX w. W wejściach znajdują się dwa kamienne, półkoliste portale z XVI w. Wyposażenie wnętrza pochodzi z XVII-XVIII w. Dachy są siodłowe, zaś na wieży mieszczą się dwa dzwony z XIV i XV w. Na cmentarzu znajduje się pomnik dawnych właścicieli Kąsnej.

Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła w Jastrzębi

Kościół został wzniesiony w latach 1606-1607. Otoczony jest kamiennym murem. Kościół w swoich najstarszych partiach ma cechy gotyckie. Jest drewniany, konstrukcji zrębowej, szalowany. Wieżę, dobudowaną od zachodu, ma barokową, o konstrukcji słupowej, również oszalowaną. Jest jednonawowy, z prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Po stronie północnej prezbiterium znajduje się zakrystia. Dachy korpusu oraz wieży kryte są blachą.

Kościół w Zborowicach

Jastrzębia

Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej w Bruśniku

Jest to budowla w stylu neoromańskim, zbudowana z cegły, z użyciem kamienia, pochodząca z 1903 roku. Kościół jest trzynawowy, bazylikowy, z węższym od korpusu, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Po bokach prezbiterium znajdują się zakrystia z przedsionkiem i wieża z kaplicą w przyziemiu. Nawy boczne są krótsze od korpusu, przy którym od zachodu jest przedsionek. Przy nim została dobudowana na zewnątrz wieżyczka schodowa, mieszcząca dojście na chór muzyczny.

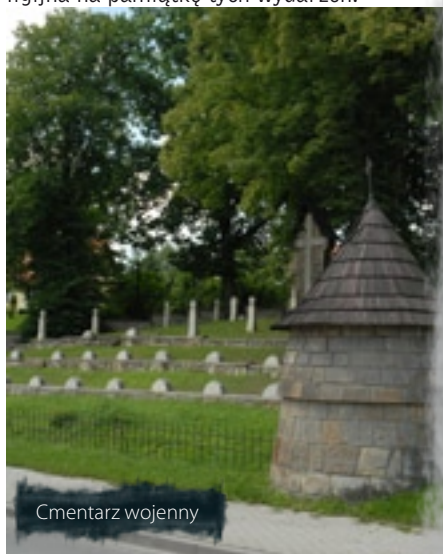

Kościół w Bruśniku

Miejsca pamięci z okresu I i II Wojny Światowej

Zarówno na terenie gminy Ciężkowice, jak i na terenie całego Pogorza nie brakuje cmentarzy z okresu I wojny światowej. Kwatery i cmentarze są: w Ciężkowicach, Bogoniowicach, Zborowicach, Ostruszy i na Tursku. Są tu groby Niemców, Austryjaków i Rosjan.

Najbardziej wymowne miejsce upamiętniające ofiary II wojny światowej znajduje się w Zborowicach w przysiółku – Zawodzie, gdzie 15 września 1944 roku żołnierze – partyzanci z IV Kompanii „Ewa” i I Batalionu „Barbara” rozegrali krwawy bój z załogą niemieckiego transportu pancernego. W odwecie za tą walkę Niemcy rozstrzelali również mieszkańców Zawozia. W miejscu tym stanął pomnik, przy którym co roku odbywa się uroczystość patriotyczno – religijna na pamiątkę tych wydarzeń.

Cmentarz wojenny

Lipa w Falkowej (pomnik przyrody)

Rośnie na najwyższym wzniesieniu Falkowej (ponad 400 m n.p.m.). Liczy ponad 500 lat. Obwód jej pnia wynosi 5,85 m. Czuwa od wieków nad Falkową, gdyż spod Lipy 320 lat temu została wzniesiona gorąca prośba do Pana Boga, by wszelkie kataklizmy omijały tę miejscowość. Wg podań, pod lipą odpoczywał Jan III Sobieski wraz ze swoim wojskiem, gdy wracał spod Wiednia w 1683 roku.

Lipa w Falkowej

Skąła „Wieprzek” w Siekierczynie (pomnik przyrody)

Wychodnia skalna zbudowana z piaskowca ciężkowickiego. Jest to stół wierzchowinowy długości ok. 50 m i wysokości 6-9 m, rozdzielony na trzy części wzdłuż poszerzonych szczelin. Szczyt skałki porasta sosna zwyczajna, borówka czarna oraz liczne paprocie.

Skąła „Wieprzek”

Skąta „Diable Boisko” w Pławnej (pomnik przyrody)

Jest to fantastyczna skała, od 2004 roku pomnik przyrody. Jak mówi legenda skała ta, to wrota do diabelskiej siedziby gdzie, diabły wypoczywały i oddawały się niecnym rozrywkom. Powyżej skały znajduje się mała polanka pokryta piaskiem: to miejsce ich gier i zabaw.

„Diable Boisko”

Kamieniołom w Ostruszy (pomnik przyrody)

Na terenie naszej gminy znajdują się cztery kamieniołomy: w Ostruszy, Kipsznej, Kaśnej Dolnej i Tursku. Był z nich wydobywany na użytek lokalny piaskowiec zwany ciężkowickim. Obecnie kamieniołom w Ostruszy jest pomnikiem przyrody nieożywionej – długość wyrobiska to ok. 100 m., wysokość 20 m, całość zajmuje powierzchnię 7,5 ha.

Kamieniołom w Ostruszy

Kapliczki wotywne

Kapliczki i krzyże to interesujące zabytki i dzieła sztuki ludowej. Nie policzono dokładnie ile na terenie gminy Ciężkowice znajduje się kapliczek. Różniące się pod względem architektonicznym stoją przy drogach, w centrach miejscowości a także na rozstajach dróg i leśnych ostępach.

Kapliczka

Wody mineralne

W roku 1952, w trakcie poszukiwań naftowych prowadzonych na szczycie wzniesienia Rakutowa w pobliżu Ciężkowic, na głębokości ok. 1000 m natrafiono na bogate złoża wód mineralnych. Z przeprowadzonej analizy chemicznej okazało się, że jest to stono – alkaiczna woda siarkowa z zawartością wolnego siarkowodoru. Według oceny balneologów woda ciężkowicka nadaje się do kąpeli leczniczych przy chorobach reumatycznych, zapaleniach nerwów obwodowych, a także przy niektórych chorobach skóry. Inhalacje natomiast będą korzystne przy przewlekłych nieżytach gardła i dróg oddechowych. Woda ze źródła na Rakutowej wykazuje cechy termy. Jej temperatura na głębokości 1000 metrów wynosi ok. 35°C. Przy prawidłowej eksploatacji, woda wydostająca się na powierzchnię winna wykazywać temperaturę ok. 30°C.

Wody mineralne

Ciężkowicki Jarmark Artystów i Rękodzielników

Jest to cykliczna impreza odbywająca się w lipcu na ciężkowickim rynku i swoją formułą nawiązuje do tradycyjnych jarmarków, które odbywają się

w tym miejscu od stuleci. Na imprezę zapraszani są artyści, rękodzielnicy, wytwórcy produktów tradycyjnych z terenu powiatu i województwa. Podczas imprezy odbywają się występy artystyczne zespołów ludowych.

Ciężkowicki Jarmark 2011

Występ zespołu Turnioki podczas Ciężkowickiego Jarmarku

BAZA NOCLEGOWA:

Gospodarstwa Agroturystyczne:

„Pod Różami” - Bigos Teresa,
ul. Masarska 8, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 02 92, 609 935 383,
e-mail: teresa.bigos@interia.eu

- „Końskie zdrowie” - Drebot Piotr,
ul. Sadownicza 12, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 04 54, 698 659 627,
www.konskiezdrowie.pl,
e-mail: piotrdrebot@wp.pl

Galicyskie Gospodarstwo Turystyczne

„U Kazika” - Łątka Kazimierz,
ul. Stawiska 28, 33-190 Ciężkowice,
tel. 18 35 27 528, 504 027 960,
www.agrotourist.com.pl,
e-mail: ukazika@poczta.fm

„Jolanta” - Gałka Jolanta,
Siekierczyna 123A, 33-192 Bruśnik,
tel. 14 654 62 13

„U Ireny” - Szczerba Irena,
Siekierczyna 65a, 33-192 Bruśnik,
tel. 14 54 62 65, 663179306

„U Dajany” - Kostrzyńska Danuta,
33-191 Jastrzębia 284, tel. 14 651 22 29,
e-mail: udajany@wp.pl

„Jagódka” - Myrlak Krystyna,
33-191 Jastrzębia 227, tel. 14 651 23 91

„U Jadwigi” - Deś Jadwiga,
Kąsna Górna 129, 33-191 Jastrzębia,
tel. 14 651 22 59

„Pod Siekierką” - Grzelak Teresa
i Krzysztof,
Siekierczyna 19a, 33-192 Bruśnik,
tel. 14 654 60 79, 14 696 03 35,
e-mail: info@podsiekierka.pl,
www.podsiekierka.pl

„Jarenka” - Kawalec Renata,
Kąsna Górna 58, 33-191 Jastrzębia,
tel. 507 477 518,
e-mail: ekojarenka@gmail.com,
www.jarenka.monix.pl

„Ranczo STETSON” - Sowińska Marta
Przewodnik GTJ, 33-191 Jastrzębia 166a,
tel. 506 335 693

Inne:

Dwór I.J.Paderewskiego,
Kąsna Dolna 17, 33-190 Ciężkowice,
tel/fax: 14 651 02 08

Zajazd „Relax”,
ul. J.Brońka 6, 33-190 Ciężkowice,
tel.14 651 02 80, 607 542 276

„U Martusiowej” Joanna Martuś,
ul. Krynicka 33, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 00 52

„Uroczysko Jamna” Mastalcerz Jolanta
i Marek,
33-191 Jastrzębia,
tel. 14 665 43 44, 14 651 24 77,
504 298 289

Dom Gościnny „Retro” Tomek Andrzej,
ul. Św. Andrzeja 2, 33-190 Ciężkowice,
tel. 12 413 15 71, 604 286 967

„Bacówka w Jamnej”,
32-842 Paleśnica, tel/fax 14 665 41 18

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

Urząd Gminy Ciężkowice,
ul. Tysiąclecia 19, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 00 19, 14 651 00 51

INFORMACJA TURYSTYCZNA:

Centrum Kultury i Promocji Gminy
Ciężkowice,
ul. Rynek 1, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 00 32,
e-mail: ckultury@ciezkowice.pl,
www.ciezkowice.pl

INFORMACJE PKS/PKP:

www.ciezkowice.pl / zakładka rozkład jazdy
PKS lub PKP

ATRAKcje TURYSTYCZNE:

Ciężkowice

Rezerwat Przyrody „Skamieniałe Miasto”

Pławna

Pomnik Przyrody „Skała Diable Boisko”

Falkowa

Pomnik Przyrody „Lipa szerokolistna”

Siekierczyna

Pomnik Przyrody wchodnia skalna

„Wieprzek”

Ciężkowice

Pomnik Przyrody „Wąwóz Czarownic”

Ostrusza

- Pomnik Przyrody „Kamieniołom”

MUZEA:

Muzeum Przyrodnicze im. Krystyny i Włodzimierza Tomków

ul. 3-go Maja 4, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 00 38

Muzeum Etnograficzne „Grociarnia”

33-191 Jastrzębia 1, tel. 14 651 21 00

Dwór Ignacego Jana Paderewskiego

Kąсна Dolna 17, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 02 08

SANKTUARIA:

Sanktuarium Pana Jezusa Miłosiernego
w Ciężkowicach

ZABYTKI:

- Ciężkowice – ratusz miejski
- Ciężkowice – kapliczka św. Floriana
- układ urbanistyczny Ciężkowic
- budynki mieszkalne przy ul. św. Andrzeja,
ul. 1000-lecia, ul. Grunwaldzka, ul. Rynek
- Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja
Apostoła w Ciężkowicach
- Kościół p.w. Najświętszej Maryi Panny
Wniebowziętej w Bruśniku

- Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja
Apostoła w Jastrzębiej
- Kościół p.w. św. Marii Magdaleny
w Zborowicach
- Bogoniowice – park podworski
- Kąсна Dolna – zespół dworsko- parkowy

CMENTARZE WOJENNE:

(wpisane do rejestru zabytków)

- Ciężkowice (Rakutowa) – nr 141
- Ostrusza – nr 142
- Ostrusza – nr 143
- Zborowice – nr 136
- Bogoniowice – nr 138
- Tursko – nr 139

(nie wpisane do rejestru zabytków):

- Zborowice – nr 135
- Ciężkowice – nr 137
- Tursko – nr 140

WYCIĄG NARCIARSKI:

„Jastrzębia-Ski”

Jastrzębia 343, 33-191 Jastrzębia,
tel. 14 651 21 77,

www.wyciag-jastrzebia.pl

TURYSTYKA SZKOLNA:

Szkolne Schronisko Młodzieżowe PTSM,
ul. św. Andrzeja 6, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 02 25, 14 651 10 80,
501 842 469,
e-mail: ptsmciezkowice@o2.pl

SZPITALE:

Szpital Wojewódzki im. św. Łukasza
SP ZOZ,
ul. Lwowska 178 A, 33-100 Tarnów
tel. 14 631 50 00 - Centrala,
e-mail: hospital@lukasz.med.pl

Specjalistyczny szpital im. E. Szczeklika,
ul. Szpitalna 13, 33-100 Tarnów,
tel. 14 631 01 00, fax. 14 621 36 37

OPIEKA ZDROWOTNA:

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej
„Szpital Położniczo-Operacyjny
im. św. Elżbiety”,

Roztoka 55, 32-831 Olszyny,
tel. 14 652 42 60

Zespół Opieki Zdrowotnej,
Szpitalna 1, 33-170 Tuchów,
tel. 14 653 51 00, 14 653 51 01

NZOZ „Profilaktyka Lekarza POZ”

Magdalena Krokowska-Drozd,
Mariusz Drozd s.c.,
ul. Zdrowa 6, 33-190 Ciężkowice,
tel. 605 665 362, 607 064 176,
14 651 00 28

Samodzielny Publiczny Gminny Zakład Opieki
Zdrowotnej,

ul. Zdrowia 1, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 00 09,

Oddziały:

Bruśnik, tel. 14 654 60 48
Jastrzębia, tel. 14 651 20 29

KOMISARIAT POLICJI:

ul. Krynicka 31, 33-190 Ciężkowice,
tel. 014 65 10 007

RESTAURACJE I KAWIARNIE:

Restauracja- Bar „Smakosz”,
ul. Krynicka 33, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 65 10 052

Karczma „Galicja”,
Rynek1 (Ratusz), 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 65 10 415

Kawiarnia „Wrzos”,
Rynek 21, 33-190 Ciężkowice,
tel. 507 174 504

Zajazd „Relax”,
ul. J.Brońka 6, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 65 10 280, kom. 607 542 276

Bar „Tabu”,
Bogoniowice, ul. Krynicka,
tel. 14 65 10 036

„Zajezdnia”,
Jastrzębia Górna, 33-191 Jastrzębia,
tel. 14 65 12 048

Bar „Pod Lipką”,
Siekierczyna 122, 33-192 Bruśnik,
tel. 14 65 46 261

„Zajazd Zborowicki”,
Zaborowice 5b, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 65 13 333

Bar „Grunwald” – zatoka parkingowa przy
„Skamieniałym Mieście”
ul. Krynicka 79, 33-190 Ciężkowice,
tel. 605 288 453

KAWIARENKA INTERNETOWA:

Centrum Kultury i Promocji Gminy
Ciężkowice,
ul. Rynek 1, 33-190 Ciężkowice,
tel. 14 651 00 32,
e-mail: ckultury@ciezkowice.pl

GINA W INTERNECIE:

Ciężkowice ON-LINE Oficjalny Portal Miasta
i Gminy Ciężkowice
www.ciezkowice.pl

Urząd Gminy Ciężkowice
www.ciezkowice.okay.pl

Lokalna Grupa Działania „Dunajec – Biała”
www.dunajecbiała.pl